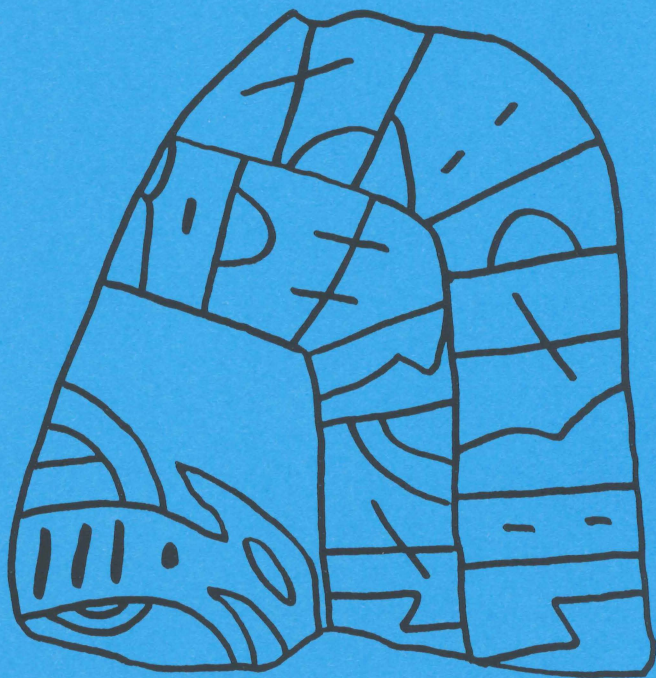

NYTT OM RUNER

Meldingsblad om runeforskning

Nr. 13

1998

ISSN 0801-3756

Nytt om runer: Meldingsblad om runeforskning Nr. 13, 1998

INNHold

<i>Nytt om runer</i> , trettende årgang	3
Arbejdet ved Runologisk Laboratorium, København	4
A New Runic Coin Type from Norfolk, England	12
Ett nyfunnet runstensfragment från Hitis i Åboland, Finland	14
Die Runenarbeit am Seminar für deutsche Philologie (Arbeitsstelle: Germanische Altertumskunde), Göttingen	16
Arbeidet ved Runearkivet, Oslo	18
Verksamheten vid Runverket, Stockholm	19
Addresses of Centres for Runic Research	29
The Fifth International Symposium on Runes and Runic Inscriptions	30
Det tiende runologmøde, Hald ved Viborg 1997	32
Sekstende tværfaglige vikingesymposium 1997	33
Das Forschungsprojekt "Runendatei" am Nordischen Institut der Universität Kiel	34
Old English and Old Frisian Runic Inscriptions: Databank at Katholische Universität Eichstätt, Germany	37
Runic Bibliography for 1997	41
Supplements to the Runic Bibliographies for 1990 to 1996	58

Nytt om runer: Meldingsblad om runeforskning

ISSN: 0801-3756

Redaktør/Editor: James E. Knirk

Adresse/Address: Nytt om runer, c/o Runearkivet
IAKN, Oldsaksamlingen
Universitetet i Oslo
St. Olavs gt. 29
N-0166 Oslo, Norge/Norway

e-mail: james.knirk@iakn.uio.no

Web site: <http://www.hf.uio.no/iakn/runenews>

Nytt om runer, trettende årgang

Nytt om runer kommer ut for trettende gang i år. Redaktøren hadde forskningspermisjon høstsemesteret 1998, var utenlands og var klar over at utgivelsen av tidsskriftet ville bli noe forsinket. Imidlertid kunne vikaren i Runearkivet utføre en del arbeid med internettssidene til tidsskriftet om høsten, og systemet for innsamling og redigering av stoff har fungert såpass bra at papirversjonen kunne produseres i månedsskiftet januar-februar. Fortsatt er bibliografien det mest tidkrevende ved tidsskriftet, og samtlige abonnenter bes innstendig om å sende bibliografiske opplysninger, eller helst særtrykk, til redaktøren.

Midtsidene i denne årgangen utgjøres av en annonse for The Fifth International Symposium on Runes and Runic Inscriptions. Symposiet holdes denne gangen i Danmark, i nærheten av Jelling, 16.–20. august 2000. Abonnenter på *Nytt om runer* oppmuntres til å delta. Det internasjonale symposiet holdes hvert femte år.

Årets nummer av tidsskriftet er blitt, som fjorårets, nesten sprengt av stoffmengden. Det ble heller ikke i år plass til en omtale av de siste funn av etterreformatoriske runeinnskifter i Norge, og heller ikke en omtale av databasen i Oslo over de norske runeinnskriftene.

Omslagsillustrasjonen på *Nytt om runer* 13 for 1998 er en avtegning av runesteinsfragmentet som i 1997 ble funnet i Åboland, Finland, og som er omtalt i Marit Åhléns presentasjon på s. 14–15.

Redaktøren

Subscription to *Nytt om runer*

Subscription requests for *Nytt om runer* may be sent to the address, also e-mail, on the opposite page. Subscription periods of five years are employed, and all back issues are still available. Subscription price in Norwegian crowns: 1986–90: NOK 50, 1991–95: NOK 150, 1996–2000: NOK 200. (Five-year runic bibliographies covering the preceding subscription period are included in the subscription price.)

Arbejdet ved Runologisk Laboratorium, København

Nyfund fra Danmark 1997 (og tidligere)

Ved de arkæologiske udgravninger i NYDAM Engmose (Sønderborg Amt), som afsluttedes med udgangen af juni 1997, nåede antallet af runeindskrifter fra ældre og yngre nedlægninger i Nydam op på otte med to nye indskrifter, som foreløbig dateres til ca. 400 e.Kr. Runerne på NYDAM REMENDEBESLAG af sølv (NSL, Nydam 1997, 217x14085) blev under afrensningen opdaget af konserveringstekniker Eva Salomonsen. Beslaget er 3 cm langt, 2 cm højt og ca. 4 mm tykt og består af en rektangulær sølvplade, der er bukket sammen på midten, og som med et par nagler har kunnet fastholde remenden. Sølvpladen er kantet med borter, og runesiden synes at have været inder- eller bagside. De højrevendte runer er indridset med et spidst redskab i en overflade, som tilsyneladende er skraveret med en fil eller lignende, før runerne blev lavet. De velformede, højrevendte runer står fint og skarpt, og læsningen er helt sikker: **rawsijo**. Alle runerne har fuld højde, de er fra 10 til 14 mm høje, højest er **j**.

Det er vanskeligt at afgøre, om runerne er så velbevarede, fordi de har siddet velbeskyttede på bagsiden af beslaget, eller fordi de er ridset kort før nedlægningen. Det er derfor uvist, om risteren var en besejret fjende udefra eller en af de hjemlige sejrherre. Indskriften synes at bestå af et substantiv — et hidtil ukendt mandnavn, *Rawsijō* — dannet med afledningsendelsen *-ijō* til den rod, som også findes i det gammeldanske verbum *ruse*, 'bruse, suse' (og nydansk *rus*). Roden indgår antagelig som førsteled i det sammensatte oldhøjtske kongenavn *Rausimod*.

Den anden NYDAM-indskrift (NSL, Nydam 1997, 217x14185) blev opdaget på en trapezformet, sort SVÆRDPERLE af jet (gagat). Perlen er blankpoleret, affaset, med afrundede kanter. Set ovenfra har den nærmest form som en ligebenet trekant, hvor det spidse hjørne er skåret af, så der fremkommer en ca. 1 cm lang side. Trekantens to langsider måler 4,6 og 4,7 cm, mens den sidste side er ca. 3,5 cm lang. Der er

boret et hul på midten, ca. 8 mm i diameter, på oversiden med runerne udvider det sig til en diameter på 13 mm. Perlen er ca. 1,7 cm tyk, og set fra siden er den spidsoval.

På den afrundede skrånkant mellem den afskårne spids og den flade overside er der ridset nogle 4–5 mm høje, venstrevendte runer. Indskriften som helhed er meget slidt, det nederste af hovedstaven på den yderste rune, **a**, er helt forsvundet, og overfladen er beskadiget. Der er både sekundære ridser og tilsyneladende rester af en gammel stregornamentik samt svage spor, som synes at kunne opfattes som rammelinjer. Det er ikke lykkedes at afgøre, om indskriften indledes med en rammestreg eller en **i**-rune, fulgt af et problematisk **R** med en sekundær fortykkelse af hovedstavens midterparti, eller der er tale om en bred **h**-rune med en ridse opefter fra den venstre, delvis fortykkede hovedstav, eventuelt en binderune **h** med en venstre bistav, pegende opad fra midten (som en **k**-bistav af yngre type). Men de næste runer er sikre nok: **ala**. Hele indskriften kan translittereres: (?)**ala** (en spejlvendt læsning, **alaR** er problematisk). Det er meget tvivlsomt, om indskriften er sprogligt meningsgivende.

Materialet er fremmedartet, og har uden tvivl været kostbart, jæt anses i reglen for at stamme fra England; men indskriften kan være ridset ind hvor som helst; dog næppe umiddelbart før ofringen i den daværende Nydam-sø. Blandt årets øvrige fund er tre sværdskeeder af træ med udskåren dyreornamentik, de dateres foreløbig ligesom sværdperlen til ca. 400 e.Kr.

En velbevaret GULDBRAKTEAT er fundet med metaldetektor af Mouritz Zchikai ved Roskilde Museums udgravning i forbindelse med anlægsarbejde i gammelt kystzone-område i ROSKILDE. Den har en diameter på ca. 2,5 cm og vejer 2,77 g og er af C-type (hoved over firbenet dyr). Profilen vender mod venstre. Foran den og det hornede hestelignende dyrs hoved ses en lille figur, der holder hånden op foran ansigtet. De ca. 3 mm høje runer findes langs kanten, dels over hårpartiet, dels under dyret, en enkelt rune under bagbenet, ellers mellem for- og bagben. Det er en samling af regulære og deforme eller runeefterlignende tegn, og det er vanskeligt at fastlægge læseretningen og afgøre, om teg-

nene over hårpartiet vender toppene eller fødderne ud mod randen. Her er de læst fra venstre mod højre med toppene ud mod kanten: **nh?þ?ll** eller **nh?w?ll**.

Den fjerde rune vender da mod læseretningen. Det er snarest **þ** med en lavt anbragt bue, eller **w**, hvis den desuden er vendt på hovedet. Foran og efter den ses et par runde buer. Rent teoretisk kan de opfattes som **u**-runer, der står på hovedet; men i så fald er de påfaldende runde og brede i forhold til de sikre runer. Skønt den venstre del af toppen af rune 2 og det øverste af forbindelsen mellem de to hovedstave er delvis skjult under øskenen, er læsningen som **h** sikker. De to sidste runer kan være **l**-runer med meget lavtsiddende bistave eller eventuelt **u**-runer. Herefter følger et mere end dobbelt så højt symboltegn.

Runerne under dyret synes at have fødderne ud mod randen. Den enlige rune under bagbenet kan opfattes som en højrevendt **a**-rune, mens runerne et stykke herfra mellem for- og bagben er venstrevendte og må læses fra højre mod venstre: **a** [højrevendt] **?þru?** [venstrevendte]. Den første af de venstrevendte runer har fuld højde og en bistav fra midten ned til randen, det kan være en **u**-rune med påfaldende lavt ansat bistav; men i så fald er den meget forskellig fra den næstsidste rune, der ser ud som en mere normal, men ret lille **u**-rune, hvis bistav knap synes at nå helt ned til grundlinjen; **þ** og **r** er sikre (**r**-runen ret åben, men med knæk på bistaven). Den sidste rune ligner nærmest vikingetidens nordiske **k**-rune. Det kan måske diskuteres, om de tilsyneladende lidt mere regulære runer under dyret kan opfattes som en forvansket gengivelse af en forkortet futhark, hvilket kræver, at man begynder med den højrevendte **a**-rune og læser den som et spejlvendt misfoster af en **f**-rune.

Under udgravningen af det store, 36 m lange vikingskib, Vrag 6, under den nyetablerede museumsø i ROSKILDE fandt man en mærkelig TRÆPIND med en runeindskrift. Da man tog bordplankerne op i bagbords side i september 1997, lå pinden omtrent midt inde under skibet. Det er en ca. 46 cm lang, afbarket, tilskåret pilegren, hvis tynde ende var stukket gennem et hul i en lille, uforarbejdet matsort flintesten.

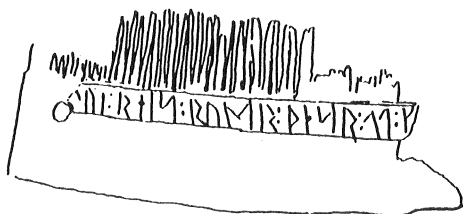
h t y h | : R | h t | : R A t | R : D | ' : ' : : : R Y A : Y t A R

Skaftet er ovalt i tværsnit, ca. $2 \times 1,5$ cm med glat overflade. I den tykkeste ende er pinden tilskåret, så det ligner et ca. 5 cm langt dyre- eller fuglehoved. Indskriften består af en knap 14 cm lang runelinje, som begynder ca. 1,5 cm fra hovedenden. Runerne er 12-15 mm høje og bortset fra en skade fra optagelsen meget velbevarede; som skilletegn er brugt 2-3 korte streger. De første 15 runer læses uden vanskelighed, og de bevarede spor tillader at identificere rune 16-20 som **þis?r**. Hele midterpartiet og foden af runerne 18-23 er ødelagt, og det kan ikke ses, om der har været et skilletegn. Rune 21 kan ud fra forskydningen mellem top og fod synes at være et smalt s, 22-23 kan ikke bestemmes med sikkerhed. Hele indskriften kan translittereres: **saksi:risti:runar:þis?r ş?rku:matr**, og oversættes: "Sakse ristede disse runer, ...-mand". Et lille tilfældigt hak foran **ku** kan ikke opfattes som øverste punkt i et skilletegn, så en deling her er ikke sandsynlig. En fristende tolkningsmulighed kunne være **ş[ao]rku:matr** eller **ş[io]rku:matr**, *sæ-* eller *sjö-orkumandr* (med dobbeltlæsning af en eventuel *os*-rune). Fra norsk lovsprog kendes *orkumaðr* som en betegnelse for en 'arbejdsmand', 'havnearbejder', men *orkumandr* kendes tilsyneladende ikke i gammeldansk og -svensk, skønt verbet 'orke' samt 'orkeløs'/ 'ørkesløs' findes.

Skibstømmer fra vraget, som pinden lå under, er efter den foreløbige dendrokronologiske datering fældet ca. 1025. Brugen af **risti** for ældre **raist/rist**, 'ristede', **runar** med **r** i endelsen i stedet for **-R** og formen **þisar** for ældre **þasi/þisi** er karakteristiske nye træk i de olddanske indskrifter fra slutningen af 1000-tallet, men Sakse behøver naturligvis ikke nødvendigvis at have været dansk. Det er uvist, hvad formålet med genstanden har været, den kan have været et (maritimt) redskab, men det kan også have været et stykke legetøj. Indskriften viser en tilsyneladende uhøjtidelig, hverdagsagtig beherskelse af runeskriften.

I 1996 modtog Runologisk Laboratorium to fragmenter af en smukt dekoreret ENKELTKAM af horn fra LUND (KM 80787) til undersøgelse,

et kort endestykke uden runer, ca. 4 cm langt, og et midterstykke med runer ($7,4 \times 3,3 \times 1,4$ cm), af en antagelig ca. 19 cm lang kam. De er fundet i jord, som stammer fra en udgravning 1954 i Kvarteret Maria minor nr. 3, og som derfra er kørt til Plommonvägen 22 i Nilstorp. Den ufuldstændige indskrift er 5,7 cm lang, runerne ca. 5 mm høje: —**lui:reist:runar:þesar:at:k**—, "...(l)vi ristede disse runer for K...".

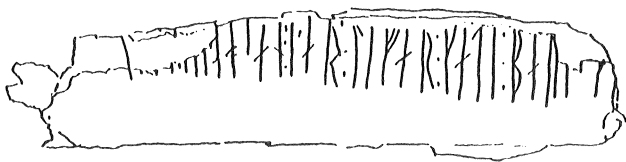
Den første rune ses i brudkanten, den har en højrevendt bistav, som udgår lidt under toppen, den må læses l, da indskriften, hvad der er bemærkelsesværdigt, anvender kortkvistformer som kortstavet s og ensidige a-, n- og t-runer. Hovedstaven på rune 2 er beskadiget af et sekundært hul. Rune 3 mangler så lidt af toppen, at det næppe kan være andet end i. Rune 5 synes at være en stungen i-rune med et stort punkt, dvs. e. Derimod er punkteringen af rune 15 lidt tvivlsom med et hul ved siden af hovedstaven. —vi kan være et kvindenavn, som f.eks. *Kætilvē* eller *Alvē*, eller et mandnavn (tilnavn) på -vi, som *Tjarvi*, *Sølvi*. Det er uvist, hvor mange runer, der er tabt, men det er mest sandsynligt, at indskriften endte med navnet på den, som runerne blev ristet til.

Kamtypen er tidlig, slutningen af 900-tallet til omkring 1000, men rune- og sprogformerne, bl.a. brugen af ei, tyder snarere på en lidt senere datering. Af de ca. 500 kamme, der er fundet i Lund, er det den femte runekam.

En LÆDERSKEDE fra LUND (nr. 5, KM 71839:548), som jeg har haft lejlighed til at undersøge i København 1996–97, er ifølge oplysninger fra Maria Cinthio fundet ved udgravningerne i S:t Clemens 9 i 1983 og foreløbig dateret til begyndelsen af 1000-tallet. Det er et ca. 18 cm langt fragment af en dolkeskede bestående af to løse lag. Runerne, der tiltager i højde fra ca. 17 til 24 mm, er skåret langs kanten på den ene ca. 4 cm brede side. De første 6–7 runer er delvis forsvundet ligesom toppene af de sidste 3–4 runer, fordi det yderste lag af læderet mang-

ler; men ellers står runerne bortset fra lidt kant-slidspor i toppene fint og skarpt. Begyndelsen af indskriften

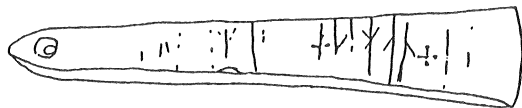

kan fastlægges, fordi der ingen runespor er i den velbevarede overflade mellem den uregelmæssige brudkant og de svage rester af den første rune; mens det brud, som delvis følger den sidste hovedstav, gør det umuligt at afgøre, hvor mange runer her er gået tabt. Indskriften kan translittereres: **u???:?uqasan:iar:lifar:kati:bau?s:k??**—. Første runetegn kunne alternativt læses **r**, det usikre **k** mod slutningen kunne læses **f**. Jeg har ud fra den tidlige arkæologiske datering antaget, at der er brugt gennemstreget **a** og gennemstreget **n**, men ejendommeligt nok ensidigt **t**, kortstavet **s** og en *os*-rune med venstrevendte bistave samt et "normalt" **b**. Det er uvist, om *os*-runen bør translittereres som **ā** eller **o**, sammenstillingen **aa** forekommer i enkelte indskrifter, tilsyneladende i visse tilfælde for at betegne et nasalt **a**.

Indskriften ser ud til at være sprogligt meningsgivende; men det er ikke lykkedes at få sammenhæng i brokkerne af kendt, nordisk ordstof i den fragmentariske indskrift. Noget plausibelt tolkningsforslag har ikke kunnet fremsættes.

På en lille omhyggeligt forarbejdet BLYAMULET (KM 62892:2191) fra LUND fra en udgravning i 1971 i Kvarteret Svartbröder 23 blev runer opdaget i Kulturens magasiner i 1996. Den har et hul i den ene ende og er formet som en lang, smal miniature-økse, der kan have været båret i en snor.

Amuletten er 8 cm lang og måler 1,6 cm i den brede ende med en æg. Den anden

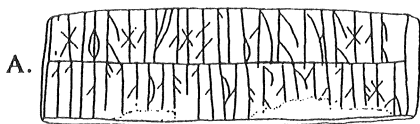
ende er tilspidset og forsynet med et hul, der er ca. 2 mm i diameter på oversiden. Amuletten er knap 5 mm tyk, og noget plettet af korrosion. Det kan se ud til, at en ældre runeindskrift er banket ud eller hamret væk, så den nuværende korsindrammede runeindskrift, ca. 4 cm fra hullet, er sekundær. Runerne **+shan+** er ca. 8 mm høje, fra over-

kanten når de næsten ned til underkanten. Korsene fremtræder som små trekantede, dybt indslagne fordybninger, det til højre for runerne synes temmelig slidt. Rune 1 kan være et normalt s; men den nederste halvdel er ødelagt af korrosion, og en lodret revne skærer sig op nedefra gennem den skrå bistav, som næsten når over til hovedstaven noget under dens top. Derefter ses et sikkert h og et ensidigt a, eventuelt med en kort opadrettet bistav fra foden op mod højre, som kunne indicere en binderune $\widehat{ac}$; men det er snarest en lille sekundær skade, der er flere småridser og andre fordybninger.

På den anden side af amuletten er der muligvis svage spor af (tidligere?) indridsninger: efter tre dybe punkter ses 4,4 cm fra den brede ende noget, der ligner et o med højrevendt bistave. På den ene smal-side ses svage spor af en eventuel n-rune. Det er tvivlsomt, om indskriften er eller har været meningsgivende. Dateringen er usikker, amuletten kan være såvel middelalderlig som efter-middelalderlig.

Runefund fra Grønland 1997

En rektangulær, flad RUNEPIND fra en arkæologisk udgravning i 1997 i Østerbygd, Ø 34 QORLORTUP ITINNERA x117 (ca. 8×3 cm) havde på hver side to rækker ca. 1 cm høje runer ("grønlandske" r-runer, b-rune med kun en bælg, e-rune med ring), ensidigt o og gennemstreget ø, ýr-runen for y). Der er anvendt binderunerne $\widehat{au}$, $\widehat{ap}$ ($\widehat{pa}$), $\widehat{nn}$ og $\widehat{ll}$. Foden af runene A.2 17–23 er ødelagt ved afflissing.

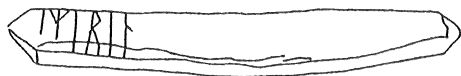
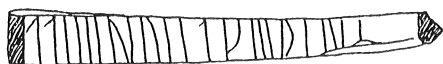
A. :hierhafahølibáuruarhar
ttialltapannstapanrartatannhy

B. giaglabgotalypumlagharap
annstapannuaruripumræful

Indskriften, der er præget af gentagelser, synes (som først påvist af John McKinnell) at være en oldnordisk, delvis metrisk formet indskrift. Da indskriften ikke anvender skilletegn, er ordopdelingen vanskelig, og der er øjensynlig skiftet linje midt i ord — og mellem side A og B:

hy/gi, ifølge Jonna Louis-Jensen, som har set på indskriften, og bl.a. påvist den slående lighed mellem **hierhafahølibāūruar** og førstelinjen i strofe 4 af en lausavísa, tilskrevet Hásteinn Hrómundarson halta: *Hér megu hæliförvar* — med en kenning “de rosende træer” for krigere (*Den norsk-islandske Skjaldedigtning* ved Finnur Jónsson, B I: 91). I overensstemmelse med dróttkvætt-metret begynder den følgende verslinje med **hart**. I B.1 findes måske endnu en dróttkvætt-verslinje: *á’k láð gotalýðum*, eventuelt en del af en kenning: “søkongens/fiskenes el.lign. lands heste”, og **ræfuil** er måske et søkongenavn *Ræfil[s](?)*. Skjaldesprog er ikke tidligere påvist i de grønlandske indskrifter.

Ligeledes i Ø 34 QORLORTUP ITINNERA fandtes en tilskåret, knap 13 cm lang TRÆPIND x427 med runer fra kant til kant på to af fire sider, fra 15 til 7 mm høje på A-siden, hvor de sidste runer har lidt ved, at pinden er blevet spidset til. B-sidens korte indskrift i den ene ende består af 12–15 mm høje runer. A: **†t̥i̥i̥i̥i̥u̥i̥u̥i̥t̥þ̥i̥i̥þ̥i̥i̥u̥i̥i̥**, B: **smirin**. Rune 13 på A-siden (læst som et usikkert **þ**) kunne eventuelt opfattes som en **k**-rune. Indskriften, der kan være en form for lønskrift, er ikke tolket.

Arbejdet i øvrigt

Takket være en bevilling fra Statens Humanistiske Forskningsråd har der med assistance fra stud.mag. Ken Farø (og stud.mag. Adam Wagner) været arbejdet med forberedelse af en udgivelse af samtlige nu kendte danske runeindskrifter. Der er primært sket en kritisk gennemgang af indberetninger om runefund siden 1940 i forbindelse med en ajourføring af arkiv og billedsamling. Der er desuden arbejdet på en bibliografisk opdatering, også med hensyn til de allerede 1941–42 publicerede indskrifter.

Museumsinspektør Marie Stoklund
Runologisk Laboratorium, Danske Afdeling
Nationalmuseet, København

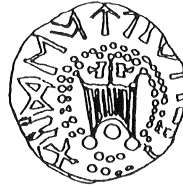
A New Runic Coin Type from Norfolk, England

A new Anglo-Saxon runic coin was found in August 1997 at Billockby, some 12 km north-west of Great Yarmouth, near the Norfolk Broads. The finder was John Caruso, an American participant in the annual East of England detecting rally. The coin was auctioned in London, by Spink, on 14 July 1998 (lot 586), and was bought by the Fitzwilliam Museum, Cambridge, with assistance from the National Art Collections Fund.

Six specimens of the general coin type were known previously, but this seventh is the first to be found with a legend in runes. Of the six, two are unprovenanced and four came from the one site at Coddendam, Suffolk. A slightly later silver coin of related type was found at Caistor-by-Norwich, Norfolk. So such evidence as there is suggests an East Anglian mint.

It is a tremissis, of very pale (i.e. base) gold, diameter 12 mm, weight 1.21 g. On the basis of its fineness and of absence from the Crondall hoard, it is dated c. 670. This, then, is arguably the earliest coinage of East Anglia, flourishing for only a short period c. 660–80, some fifty years before the much larger silver runic coinage in the names of moneyers *epa* and others, c. 720–50.

The ultimate prototype of the obverse is Imperial Roman: cf. no. 26 in C. H. V. Sutherland, *Anglo-Saxon Gold Coinage in the Light of the Crondall Hoard* (Oxford, 1948), the only one of this type known at that time; also D. M. Metcalf, *Thrymsas and Sceattas in the Ashmolean Museum Oxford* (London, 1993–94), vol. 1, 47–49. The obverse has a diademed bust which on this specimen (as distinct from all others recorded so far) faces left: before the head is a cross and below that a strange star-like object with three additions, lines ending in annulets. The reverse, which holds the runes, has at its centre a curious “lyre-shaped object” (Sutherland’s words) surmounted by two tau crosses and surrounded by a double circle of pellets. The legend runs round this, retrograde, with traces probably of a roman legend largely off the flan to the right, and a group of runes to the left.

Scale: 2/1

The runic sequence that can be distinguished clearly is **l t o e d**. After **d** comes a pair of verticals which seem to be joined by a single, but very faint, line. This pair may represent a single-barred **h**, though it could be two plain verticals, as on the **benu:tigo||** type (Sutherland no. 17). (This section of the legend is indistinct, as though either the coin is worn or its die has not registered precisely.) There follows a cross **×** that may indicate the end of the text but equally well could be a rune: **g** or marginally possibly **n**, and thereafter only a group of pellets. Before **l** the legend begins to run off the flan. There is the lower half of a vertical, which could be **i**, and before that the lower parts of letters the first of which seems to be roman **V**. Nothing can be made of this group.

The coin is presumably to be seen in the context of the few other early Anglo-Saxon runic tremisses. These have sequences of runes that make no obvious sense—that now usually transliterated **desaiona** is an example—often inserted into a roman inscription. Whether they ever did make sense or not is a question—they may simply have been vernacular attempts to give the effect of legends equivalent to those of roman prototypes. Certainly the sequence here, possibly **iltoedhg**, is not encouraging. The pairing of **oe** does not help, for if this is to represent the reflex of *o...i* it would better be given by the single rune **œ** (*oepil*). Word separation **?lto ed??** does not help either. So it is perhaps best to leave this uninterpreted until new evidence appears, and to note it simply as a further example of the use of runes on seventh-century coins of east/south-east England.

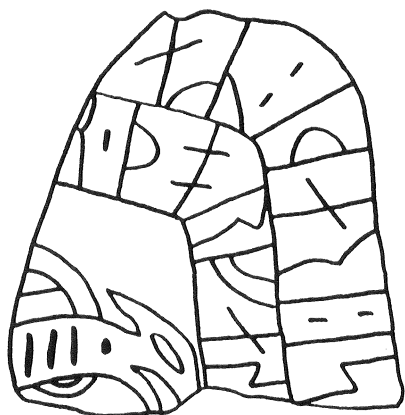
R. I. Page and Mark Blackburn
University of Cambridge, England

Ett nyfunnet runstensfragment från Hitis i Åboland, Finland

Ett litet runstensfragment påträffades hösten 1997 då en fastighetsägare på Stora Ängesön i förutvarande Hitis socken beslöt att ta bort en sten som stack upp på botten bredvid bryggan på ca en halv meters djup. När han fick upp stenen, såg han att det fanns runor på ena sidan.

Hitis ligger i nuvarande Dragsfjärds kommun i Åboland, Finland. Under vikingatiden, då vattenståndet var ca fem meter högre än i dag, var Stora Ängesön delad i flera holmar och skild från Lilla Ängesön av ett sund. Fyndplatsen ligger vid det sundet.

Runstensfragmentet är av jotnisk sandsten. Bestämningen är gjord av professor Carl Ehlers, Institutionen för geologi och mineralogi, Åbo Akademi. Det mäter ca 30 × 30 cm, tjockleken är ca 20 cm. Ristningslinjerna är tämligen vittrade. Texten är, åtminstone på den här delen av ristningsytan, arrangerad i två parallella konturföljande skriftband. Biten förefaller vara ett övre högra hörn av en större runristad sten. På den bit av mittytan som finns på fragmentet syns reliefhuggen ornamentik. Den utgörs av ett rundjurshuvud med ett ovalt öga samt en grop och tre parallella streck på halsen. En slinglinje passerar ovanför och nedanför halsen.

Texten är fragmentarisk. I den yttre slingan finns åtta runor och två ordskiljande tecken —**si:ra:pi:ma**—, i den inre sju runor och ett ordskiljande tecken —**?·porfas**—. Runorna är tydliga, även om linjerna är utvittrade. Den första runan, **s**, står alldeles i brottkanten. De tre **a**-runorna har alla dubbelsidig bistav. Också **o**-runan har dubbelsidiga bistavar, som lutar nerifrån vänster upp mot höger. Av den inre radens första runa syns bara rester just i brottkanten. Det är sannolikt inte en **i**-runa eftersom

linjen inte är helt rak. Snarare rör det sig om bistaven till en r-run. Den inre radens sista runa, s, står just i brottkanten.

Förslag till tolkning är: ...*si. Raði ma(ðr?)* ... / ... *Porfas(t)* ..., "... Råde/tyde den man(?) ... Torfast ...". Formen *raði* (pres. konj. 3 sg.) förekommer endast på fem ytterligare runstenar, fyra svenska och en dansk. Om förslaget att runorna *ma* skall vara början av ordet *maðr* 'man' är riktigt, står den närmaste parallellen att finna på den uppländska runstenen U729 Ågersta, Löts socken, där ett parti av texten lyder *Raði drængR, þar rynn se* .... Mansnamnet *Porfastr* finns belagt i 17 vikingatida runinskrifter. Två av dessa är danska, resten svenska. Det är således ett förhållandevis välbelagt östnordiskt namn.

Hur runstensfragmentet hamnat i vattnet vid Stora Ågesön är okänt. Eftersom fragmentet är så pass litet kan det ha transporterats dit antingen ombord på någon båt som sjunkit eller som en av stenarna i ett lass på en släde som gått genom isen. Var en sådan sjö- eller istransport startat går inte att fastställa. Möjligt är givetvis också att runstenen stått rest på Stora Ågesön och rasat ut i vattnet nedför den förhållandevis branta strandlutningen. Endast om ytterligare en eller flera delar av den ristade stenen hittas kommer ursprungplatsen att närmare kunna lokaliseras.

Detta runstensfynd ger under alla förhållanden ett belägg på skärgården som kontaktfält i sjöfarten mellan Östersjökusterna och passar väl in bland de talrika fynd av föremål av skandinavisk och mellan-europeisk proveniens som gjorts i södra Finland.

Fyndet är redan publicerat i Marit Åhlén, Tapani Tuovinen och Hans Myrman, "Runstensfragmentet från Hitis — ett arkeologiskt nyfynd", *Skärgård* 20.4 (1997), 52–53, och i "Ett runstensfragment från Hitis", *Muinaistutkija* 1998.1, 18–20, med samma författare.

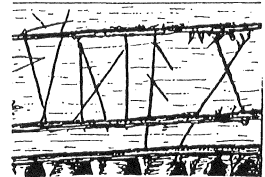
Enhetschef Marit Åhlén

Runverket, Riksantikvarieämbetet, Stockholm
 Projektforskare Tapani Tuovinen, Åbo Akademi
 Lektor Hans Myrman, ordförande för Drags-
 fjärds amatörarkeologer, Dalsbruks högstad-
 ium, Dragsfjärd

Die Runenarbeit am Seminar für deutsche Philologie (Arbeitsstelle: Germanische Altertumskunde), Göttingen

Neufunde 1997 (und früher)

In Grab 1007 des großen Reihengraberfeldes in LAUCHHEIM (Ost-Alb-Kreis, Baden-Württemberg), einem reich ausgestatteten Frauengrab aus der Mitte des 6. Jahrhunderts, wurde 1997 ein KAMM gefunden, worauf etwa in der Mitte der Griffplatte vier Runen eindeutig zu sehen sind: $\chi \text{ M } \text{f} \chi$. Die Basispartien der Runen gehen mehrfach über eine Zierrille hinaus. Die beiden g-Runen zeigen abweichende Formen, zuerst eine enge Form mit sehr kurzen "Beinen", zuletzt eine gewöhnliche g-Rune, bei der der nach oben rechts weisende Teil kürzer geraten ist. Vom links oben endenden Stab dieser Rune geht eine kurze Linie wie bei einer o-Rune (r) ab, die aber mit Sicherheit nicht intendiert ist. Die Sequenz **gdag** kann in der vorliegenden Form nicht sprachlich gedeutet werden. Sicher sind vor dem ersten g keine Ritzspuren. Entfernt vergleichbar wäre eine Folge **isd** auf dem Schnallenrahmen von Weimar (Krause-Jankuhn Nr. 148), die unter Auflösung der d-Rune mit ihren Namen zu **isdag** ergänzt wurde, worin man den Männernamen *Isdag* gesehen hat. Vielleicht liegt auch beim Lauchheimer Kamm ursprünglich ein Name mit dem zweiten Glied *-dag* vor.

Zeichnung: Peter Pieper

Ute Schwab hat darüber hinaus noch ein Dach über der ersten Rune gesehen und meint, darin eine o-Rune erkennen zu können. Es handelt sich allerdings nicht um eine o-Rune der gewöhnlichen Form, sondern oberhalb der Stabspitze getrennt durch eine weitere Zierrille gibt es eine, allerdings im Duktus abweichende Linie, die wie ein schräg laufendes "Flachdach" wirkt. Von einer Transkription **odag** ausgehend, kommt Ute Schwab ("Zweierlei Runenwünsche aus alamannischen Fundstätten", in *Festschrift Volker Schupp*, 1999) zu weitreichenden Folgerungen zu einem "Glückswort *odag* 'reich, begütert; gesegnet mit Wohlhabenheit'".

Ebenfalls aus Grab 1007 stammt auch ein silberner Fingerring mit der Gravur in senkrechter Abfolge: + VIVA S (gepunktet) N.

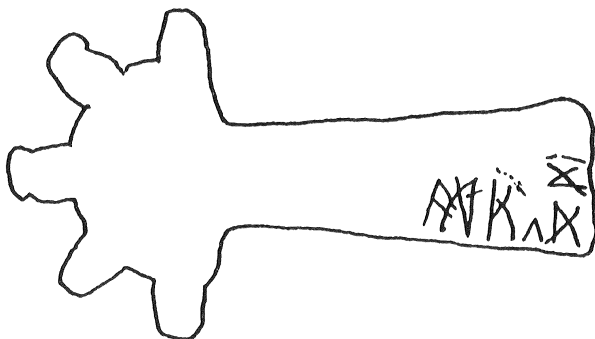
Zeichnung: Peter Pieper

Eine Publikation der Lauchheimer Funde wird von I. Stork, Stuttgart, P. Pieper, Düsseldorf, und K. Düwel, Göttingen, vorbereitet.

Im Grab 91 in IGLING-UNTERIGLING, Lkr. Landsberg am Lech, wurde 1997 eine BÜGELFIBEL gefunden, worauf sich unterhalb des Nadelhalters die Runenfolge **aunrgd** befindet, der bei einer Drehung um 90° nach rechts noch eine normale **d**-Rune folgt. In **aun** dürfte das Erstglied eines Frauennamens vorliegen, wie er auch auf der Fibel aus Lauchheim begegnet (vgl. *Nytt om runer* 12 (1997), 19). Die vorläufige Datierung weist in das 6. Jahrhundert.

Zeichnung:
Peter Pieper

G. Fingerlin machte auf eine bereits 1987 ausgegrabene SCHUHGARNITUR aus Bronzeblech von KALTBRUNN (Grab 3), Gem. Allensbach im Krs. Konstanz, aufmerksam. Auf der Rückseite einer Riemenzunge (letztes Drittel des 7. und Beginn des 8. Jahrhunderts) kamen zahlreiche runenähnliche Gravuren zu Tage. Diese Gravuren gehören zu einer Gruppe von Gegenständen mit Einzelrunen und runenähnlichen Zeichen (inzwischen etwa 15), die zusammen mit Frauke Stein, Saarbrücken, bearbeitet werden.

Prof. Dr. Klaus Düwel
Seminar für deutsche Philologie der
Universität Göttingen

Arbeidet ved Runearkivet, Oslo

Nyfunn 1997

På ØDERÅ gård, RINGERIKE (Buskerud), ble det i 1997 funnet et RUNESTEINSFRAGMENT. Fragmentet, som er av rødlig ringerikssandstein, måler 44 × 10–14 × 5–6 cm og har runer på den ene smalsiden. Innskriften, A 346, leses: —**kapat:auri:akn?**—. Siste tegn er nå bare en stav i bruddkanten uten synlige kvister. For lite av innskriften er bevart til at man kan komme fram til en sikker tolkning, spesielt for begynnelsen og slutten. Midt i partiet kan det stå preposisjon med styring *at auri*, “ved aur/grus” (eventuelt med stedsnavn: *at Auri*), men alternativt kunne **auri** representere akkusativ eller dativ av *eyrir* ‘løsøre, gods’. Teoretisk kunne **-at** være nektende suffiks til et verbaluttrykk, og **auri** og **akn?**— kunne være allittererende ord i en metrisk tekst. Ut fra runeformene og bruken av ringerikssandstein kan innskriften være fra 1000-tallet.

Fragmentet ble oppdaget da gårdeieren Hans Bjørnstad så på steiner i jordmasser som han hadde kjørt bort etter at Statens vegvesen hadde anlagt en ny gangvei. Øderå var tidligere et underbruk av Mo, og N 90 Mo er registrert som en forsvunnen, istykkerslått runestein på Øderå. Fragmentet er sikkert en del av denne runesteinen, til tross for at Ivar Wiel i 1743 beskrev runene på den som sterkt medtatte.

Under en arkeologisk overvåking i forbindelse med nedsetting av to trær foran Klubben Hotel i Nedre Langgate, TØNSBERG (Vestfold), ble det i april 1997 funnet en RUNEPINNE (C. 51012/TAB 79). Pinnen er 97 mm lang og har et kvadratisk tverrsnitt, 7–10 × 6 mm. Det står runer på den ene breidsiden. Innskriften, A 347, er 39 mm lang og leses: **∴sægs:okæyrir**, *seks ok eyrir*, som antakelig skal forstås som “seks (mark) og (én) øre”, dvs. 49 øre. Innskriften er den første fra middel-

alderbyen Tønsberg som kan knyttes til handelsvirksomhet, sannsynligvis som en vektangivelse av en vare, eller muligens en prislapp (men da ville det være et anselig beløp). Gravingen gikk gjennom flere kulturlag, og runepinnen kan ikke gis en arkeologisk datering, men middelalderfunn er gjort på en tomt i nærheten. Runene tilsier en datering til 1200- eller 1300-tallet, og en C14-datering som utføres nå, vil muligens gi en nærmere presisering av dateringen.

Det øvrige arbeidet

I oktober 1997 ble N 54 Vågå stavkirke undersøkt og dokumentert fotografisk. Det viste seg at den lange delen av innskriften som Magnus Olsen ikke hadde klart å lese, inneholdt navnene på de sju soverne. Det partiet som han tegnet og hadde lest begynnelsen av som “rkto (neppe ... r^hio)”, leses: *sērafionkōnstantinus*. Lenger foran i innskriften ble de fleste av runene i *Maximianus* og *Martinianus* (og sannsynligvis også *Malcus*) identifisert, men arbeidet med å slå fast lesemåten for resten av innskriften fortsetter.

James E. Knirk, Runearkivet, IAKN/
Oldsaksamlingen, Universitetet i Oslo

Verksamheten vid Runverket i Stockholm

Nyfynd och nyregistreringar 1997

Runverket vid Riksantikvarieämbetet har 1997 registrerat och undersökt elva runfynd: en stenyxa med runor i Lunds Universitets Historiska Museum, funnen i Svenstorp, Stora Köpinge socken, Skåne, och registrerad 1934, vidare en runsten från Färlövs samhälle, Skåne, en runsten från Kolunda gård, Stenkvista socken, Södermanland, ett runstensfragment från Lilla Bjurstorp, Stora Malms socken, Södermanland, två fragment av två olika runstenar från Ekerö kyrka, Uppland, två revben med runinskrift från kvarteret Professorn 4 i Sigtuna, ett fragment av en

runsten från Skogs-Tibble kyrka, Uppland, ett runstensfragment från Spånga kyrka, Uppland, och ett revben med runinskrift från kvarteret Kransen i Uppsala.

I samband med andra förrättningar undersökte Runverket 1997 en STEN-YXA med runor och figurframställning från SVENSTORP, Stora Köpingsen, SKÅNE. Yxan tillhör nu Lunds Universitets Historiska Museum (Svaneholms samlingar), där den registrerades 1934 (inv.nr 27 727). Yxan är av grönsten, längd 110 mm, bredd 53 mm, tjocklek 20 mm. På den ena smalsidan finns sex runtecken 8–16 mm höga, **aikuis**, samt omedelbart till höger om runorna en figurframställning som möjligen föreställer en båt.

Runorna är djupa och välbevarade. Runformerna är av den typ som man möter i inskrifter med det 16-typiga vikingatida runalfabetet men är i sig inte daterande. Runföljden ger inte någon omedelbar språklig mening, men kan vara betydelsebärande. Möjligen kan det röra sig om ett personnamn med genitivändelsen *s*, som markerar ägaren av yxan. Ifråga om föremål av detta slag med runinskrifter, se Thorgunn Snædal i "Runfynd 1987", *Fornvännen* 83 (1988), 243–249 och där anförd litteratur.

I oktober 1997 påträffades en RUNSTEN i samhället FÄRLÖV i SKÅNE. Fyndet gjordes i samband med planteringen av en ny allé vid landsvägen till Kristianstad omkring 300 meter söder om Färlövs kyrka. Runstenen var mycket illa medfaren och togs därför in för restaurering. Den står nu rest i anslutning till fyndplatsen, som också är den ursprungliga platsen för runstenen. Stenen har varit rest i kanten av ett stort gravfält, som undersöktes 1996 och 1997. Då påträffades bl.a. flera gravar med brända ben av människor och djur och två större skeppssättningar, vilka daterats till tiden 700–800 resp. 800–900. Bland de äldsta gravarna (200-talet) fanns en vapengrav med resterna av två män och deras vapen lagda i en bronskittel. Stenen är av gnejs och är 284 cm lång, 95 cm bred och 54 cm tjock. Inskriften är inhuggen i en naturlig fåra längs med och nära stenens vänstra kant och läses nedifrån och upp. Den är inte försedd med ramlinjer och det är möjligt att fåran

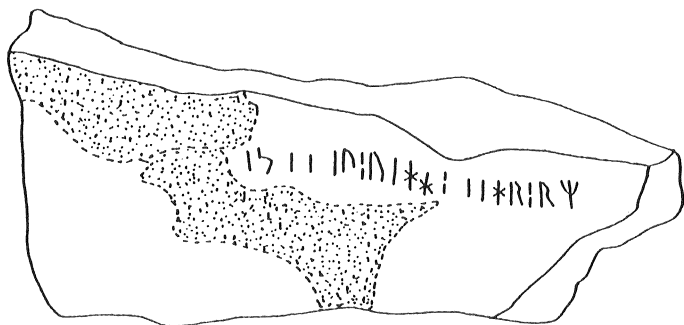
TIKON/4

använts som ram för inskriften. Inskriften börjar drygt 130 cm från stens nederkant och sluter omkring 45 cm från toppen. Själva inskriften är 107 cm lång och består av 19 runor eller rester av runor. Den är så illa skadad att endast tio runor kan bestämmas till sin karaktär. Tecknens höjd varierar mellan 5,5 och 10 cm. Inskriften börjar med en 4,5 cm långt streck, som kan vara en rest av en runa. Därefter följer ett vittrat parti där rester av tre runor skönjes. Runa 5 kan vara en *i*-runa, huvudstaven i det närmaste fullständigt bevarad; inga spår av bistavar finns. Basen av runa 6 är bortvittrad. En bistav utgår i en båge snett nedåt höger från toppen av huvudstaven. Runan har troligen varit *u*, men det kan inte uteslutas att bistaven svängt in mot huvudstaven. I så fall har runan varit *þ* med stor "påse". Av runa 7 återstår rester av en huvudstav, inga spår av någon bistav. Runa 8 *u* är säker, likaså 9 *i*, 10 och 11 *A*. Därefter finns otydliga rester av tre runor. Runa 15 *A* och 16 *r* är säkra. Av runa 17 återstår övre och nedre delen av en huvudstav, dess mitt är skadad av vittring. Om där finns rester av någon bistav kan inte avgöras. Runa 18 *r* och 19 *m* är grunda men säkra. Efter runa 19 finns det inga spår av ytterligare ristning.

Färlöv-stenen ligger utanför området med jämförbara steninskrifter ("Blekinge-gruppen"). Det kan dock noteras att man vid arkeologiska utgrävningar 1965 påträffade en runsten i Elleköpings kyrka, Åhus — dvs ca 15 km sydöst om Färlöv — av samma monumentala karaktär som Färlöv-stenen men med en blandning av sådana kortkvist- och långkvistrunor, som snarast hör hemma i 900-talet. Runorna på Färlöv-stenen är dock av en annan karaktär och inskriftens utformning och dess placering längs kanten av ristningssidan talar snarast för att den hör till den grupp av steninskrifter som brukar föras till övergångsperioden mellan inskrifterna med de äldre och de yngre runorna. I fyndrapporten har Thorgunn Snædal jämfört den närmast med DR 356 vid Sölvesborgs kyrka drygt 30 km öster om Färlöv. I DR 356 används äldre runformer för *m* och *w* och runan för *a* (*A*), och inskriften har av Moltke daterats till ca 750–800. Troligen står *A*-runorna på Färlöv-stenen också för *a*, även om det inte kan fastställas med full säkerhet, eftersom skadorna inte medger någon säker tolkning av inskriften. Eftersom man inte tycks ha använt någon av de äldre runorna i Färlöv-

inskriften är den möjligen något yngre än Sölvesborgsstenens inskrift. Enligt Snædal hör den snarast till 800-talet.

I april 1997 påträffades en RUNSTEN i en stentipp på KOLUNDA i Stenkvista socken strax söder om Eskilstuna, SÖDERMANLAND. Stenen hade legat i grunden till en ladugård på Kolunda och hade forslats till tippen i samband med att ladugården revs. Om så är möjligt kommer nyfyndet att placeras invid de två andra Kolundastenarna, Sö 112–113, vid landsvägen nära infarten till Kolunda. Materialet i stenen är kristallin gnejsgranit med mycket skrovlig yta, som egentligen inte är lämpad för runristning. Stenens längd är 151 cm, bredd 76 cm; den runristade kantens tjocklek 24 cm med runhöjd 12 cm. Inskriften består av drygt 25 runor i ett inskriftsband som börjar i mitthöjd invid stenens vänstra kant. Bandet med inskriften löper fram till kanten och viker över den och fortsätter på vänstra smalsidan där inskriftsbandet avslutas med ett ormhuvud. Ristningens egenartade utformning beror på det mycket begränsade ristningsutrymme som stenen erbjuder. Inskriften lyder: **:kup: hinlbi:ant:hiRa:auk:kus:mupir:**, dvs “Gud och Guds moder hjälpe Geres (?) ande”. Läsningen av runorna är säker. Runan 6 har felaktigt ristats som **n** i stället för **a** (*hialpi*). Sådant förväxlingsfel är inte ovanligt i steninskrifterna och kan förklaras av att ristaren bytt arbetsställning då inskriften höjgs in. Av runa 12 t återstår huvudstaven och svaga rester av en vänster t-bistav. Inskriftens formulering är ganska unik. Vi får varken med namns nämnande reda på vem som har svarat för minnesmärket eller information om den personliga relationen. Vi är inte ens säkra på den dödes namn. Runföljden **hiRa** ger nämligen olika tolkningsmöjligheter. Formellt skulle ett runsvenskt mansnamn *Heri* ligga närmast till. Det finns dock inte belagt i de svenska runinskrifter-

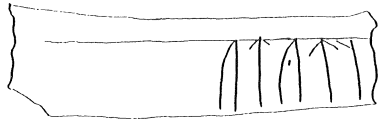
na, inte heller i det fornsvenska namnmaterialet. Det är också svårt att formellt anknyta runföljden till mansnamnet runsvenskt *Hæra*. Mer tilltalande är att se det som skrivning för namnet *Gæiri*, jfr Ög 229 *haiRa* (ack).

I oktober 1997 påträffades ett RUNSTENSFRAGMENT i trädgården på LILLA BJURSTORP i Stora Malms sn, SÖDERMANLAND. Det finns nu vid socknens hembygdsgård vid Stora Djulö. Fragmentet har utgjort vänstra delen av runstensens topp och runorna är ristade i ett inskriftsband längs fragmentets kant. Materialet är av grå granit med röda inslag. Fragmentets storlek är 65×80 cm, tjocklek 23 cm, och runhöjd 6–8 cm. Inskriften lyder: —:eftiR:man:tau—, "... efter den döde mannen (?) ...". Till läsningen: Före det första skiljetecknet finns möjligen svaga rester av en runa. Huvudstaven i runa 1 e är grund och diffus, stingningen tydlig. Bistaven i runa 10 a är svår att skönja. Övre delen av bistaven i runa 11 u har gått förlorad i brottkanten. Texten har förmodligen utgjort en del av avslutningen av en inledande resar- eller minnesformel. Användningen av adjektivet *dauðr* i minnesformuleringar är ganska ovanlig, adjektivet används vanligast predikativt för att ange var eller hur den döde slutade sitt liv. I de få fall det uppträder attributivt är inskriften starkt stiliserad eller versformad (Sö 123 Skresta, Allhelgona sn: ... *at sun dauðan*; Sm 16 Nöbbele, Östra Torsås sn: ... *kumbl kænnilikt æftiR Kal(l)a dauðan* ...).

I juli 1997 påträffades två mindre RUNSTENSFRAGMENT av röd sandsten liggande med ristningsytorna nedåt i den övre delen av östra kyrkogårdsmuren vid EKERÖ KYRKA i UPPLAND, 15 kilometer sydväst om Stockholm. Det större fragmentet har triangulär form och mäter $13,5 \times 9 \times 7,5$ cm. På ristningsytan finns en bågböjd ristad linje, förmodligen en del av ena ramlinjen i en runslinga samt ett 1,5 cm långt stycke av huvudstaven till en runa vid ramlinjen. Det mindre fragmentet mäter $10 \times 8 \times 4,5$ cm. Ristningen på det utgörs av en bågförmad ramlinje samt resterna av en huvudstav. Fragmenten förvaras nu i kyrkan. Eftersom lagringsskikten i de två fragmenten är olika, har fragmenten förmodligen inte tillhört samma runsten. De avviker också i

fråga om huggningslinjer och sandstenens skiktning från de två tidigare kända fragment av två runstenar från Ekerö kyrka, det ena fragmentet påträffat 1952 under marken (se *Fornvännen* 49 (1954), 1–2), det andra 1981 ovanpå den södra bogårdsmuren (se *Fornvännen* 85 (1990), 32). I ett meddelande till Vitterhetsakademin 1883 (ATA) att den runristade gravhällen U 15 i Ekerö kyrka riskerade att vandaliseras nämns att exempel på sådan förstörelse redan finns i kyrkogårdsmuren, där bitar av runstenar ligger på muren och andra bitar sannolikt ligger inne i muren. Ett av dessa fragment kan möjligen vara identiskt med det 1981 funna fragmentet, men eftersom det talas om mer än en runsten är det sannolikt att det har funnits fragment av åtminstone ytterligare en runsten i kyrkogårdsmuren.

Då man synade ett grävningsslag från kvarteret PROFESSORN 4 i SIGTUNA, UPPLAND, vilket tagits in till Sigtuna museer för en arkeologisk undersökning, påträffade man den 29 juli 1997 ett runristat REV BEN. Det samlade materialet från lagret ("kontexten") daterar preliminärt revbenet till slutet av 1000-talet eller början av 1100-talet. Revbenets längd är 69 mm, bredd 21 mm, och runornas höjd 12–14 mm. Inskriften på benet löper från höger till vänster och lyder: **ktytu**. Runorna är tydliga med tunna skarpa linjer. De avgränsas ovan till av en tunn vågrät linje. Det kan inte avgöras huruvida några runor har gått förlorade före runa 1 **k**, som står 3 mm till väster om brottkanten. Den har en högt ansatt bistav. Ett litet jack omedelbart till vänster om huvudstaven är inte en stingning. Runa 2 och 4 **t** har dubbelsidiga bistavar, runa 3 **y** är stungen med en liten men tydlig punkt. Inga ytterligare runor har varit ristade efter runa 5 **u**. Inskriften ger inte någon omedelbar språklig mening. Runföljden **kt** talar för att det rört sig om ett ord som består av minst tre stavelser och att inskriften är ofullständigt bevarad. Det kan dock inte uteslutas att ristaren underlåtit att markera en vokal i runföljden. I så fall kan inskriften vara fullständigt bevarad. Runbenet förvaras på Sigtuna museer.

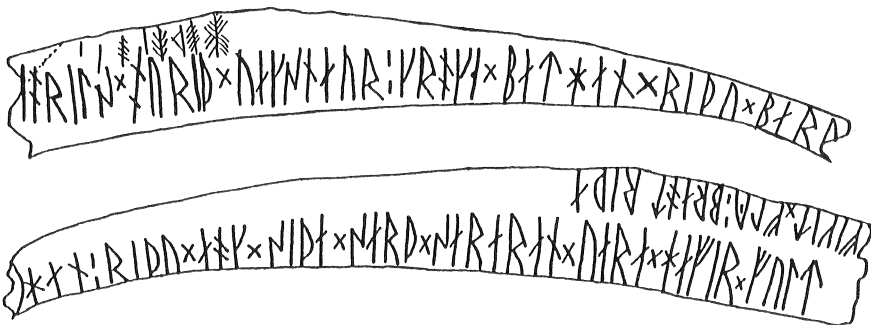
Vid undersökning av det till museet intagna grävningsslagret från kvarteret PROFESSORN 4 i SIGTUNA påträffades ytterligare ett runristat REVBEN från det samlade lagermaterial som preliminärt daterats till slutet av 1000-talet eller början av 1100-talet. Det drygt 240 mm långa och 13–27 mm breda benet bär en runinskrift fördelad på en rad på ena sidan (framsidan, A) och på två rader på andra sidan (baksidan, B). Runornas höjd varierar från 11–19 mm.

A: —iorils^xourip^xuaksnaur:kroke^xbathan^xripu^xbar?—

B.1: han:ripu^xaok^xsipa^xsarp^xsararan^xuara^xhafir^xfult

B.2 (“boustrofedon med stupade runor”): fikit^xfly:braot ripa

Ovanför runföljden 6–11 s^xourip^x är 8 tecken inskurna, varav minst 4 är lönnrunor.

Om någon runa gått förlorad i brottet före runa 1 i kan inte avgöras med säkerhet. Placeringen av första runan i B.2 talar för att runa 1 i ursprungligen inledde inskriften. Runa 1 består av huvudstav utan spår av bistavar eller någon runa före. Runa 24 e har varit stungen med en punkt på huvudstavens mitt, några få spår av stingningen kan skönjas under mikroskopet, resten av punkten är bortvittrad. Inskriften på framsidan avslutas med en runa vars bistav är defekt. Av runan återstår övre delen av en huvudstav och ett stycke av en bistav, som går från huvudstavens topp snett nedåt höger. Runan kan ha varit **p**, **u** eller **l**, men **b** och **r** kan inte uteslutas. Benet har varit avskuret i denna ända och en 5–10 mm lång flisa, där den saknade delen av bistaven varit inskuren, har gått förlorad. Första runan i B.1 (**h**) står 5 mm till höger om den avskurna kanten och inleder inskriften på baksidan. Någon runa

har inte varit ristad före den. Huruvida en mycket liten punkt på huvudstavens mitt vid andra runan i B.2 (i) är rester av en stingning eller inte kan inte avgöras med absolut säkerhet. Runa 84 y är stungen med ett kort lodrätt streck mellan huvudstav och bistav. Smärre skador på runorna 56–60 þ^xsara och 64 u i B.1 äventyrar inte läsningen. Skiljetecknen i inskriften har formen av ett kryss eller två små lodräta streck (här kolon).

Inskriften på Sigtunabenet utgörs av en magisk läkeformel, en besvärjelse riktad mot en sjukdomsdemon (feberdemonen *riða*, skrivet **riþa/riþu**). Även om jag för närvarande inte kan ge en fullständig tolkning av inskriften, torde det vara helt säkert att den har skurits in med runor för att identifiera, personifiera och fördriva sjukdomsdemonen. Den har sina närmaste paralleller i inskriften på det 1931 i Sigtuna funna kopparblecket (mitten av 1000-talet) och i Canterburyformeln, tillkommen före 1075, mot sårfeber, blodförgiftning (*viðr áðravari*). De tre besvärjelserna kan ses som parallelltexter av en och samma nordiska sjukdomsbesvärjelse som har hednisk karaktär eller åtminstone återspeglar hednisk vidskepelse. De gemensamma dragen i sjukdomsbesvärjelsen har varit sjukdomsdemonens nämnande vid namn (Sigtunablecket: *Þór sár-riðu, þursa dróttin*, Canterbury: *Gyril sárþvara*, och Sigtunabenet: **iorils^xourip**), framlockandet av den, bindandet av den, konstaterandet att den är fångad och slutligen bortmanandet av den (Sigtunablecket: *flý þú nú, funnin(n) es [þú], haf þér þrjár þrár, ulfr, haf þér níu nauðir, ulfr*; Canterbury: *far þú nú, funnin(n) es þú, Þórr vígi þik, þursa dróttinn*). Resten av Sigtunabenets inskrift torde kunna förstås som ett betvingande och bindning av sårfebern (*batt hann riðu, bar[ði] hann riðu*), ett fullständigt bemäktigande av sårfebern (*sáráran-vara hafir fullt fengit*) och ett bortmanande av den (*flý braut riða*).

1995 påträffades ett FRAGMENT av SANDSTEN, förmodligen en del av en runsten, drygt 100 meter söder om SKOGS-TIBBLE KYRKA i UPP-LAND och drygt 50 meter nordöst om klockstapeln. Runverket registrerade och undersökte fragmentet den 2 juli 1997. Letandet efter ytterligare bitar i odlingsröseta invid klockstapeln gav ett negativt resultat.

Fragmentet är av röd sandsten och har måtten $17 \times 10 \times 3$ cm. Ristningen består enbart av ornamentik, möjligen också toppen av en huvudstav. Huruvida fragmentet har ingått i samma runsten som sandstensfragmentet U 881 i Skogs-Tibble kyrka kan bara en geologisk analys avgöra. Fragmentet förvaras i Hembygds museet i Skogs-Tibble (strax söder om kyrkan).

Vid förarbetena för en arkeologisk undersökning invid kyrkogården vid SPÅNGA KYRKA i UPPLAND påträffades i juni 1997 ett RUNSTENSFRAGMENT liggande på norra kyrkogårdsmuren ca 25 meter öster om stigluckan. Fragmentet låg vid fyndtillfället med ristningsytan vänd nedåt och delvis täckt av en annan sten. Fragmentet har triangulär form med måtten $26 \times 20 \times 6$ cm. Materialet är röd finkornig skiktad sandsten. Ristningsytan är ganska ojämn. Ristningen är tydlig och utförd med smala och skarpa linjer och består av en runslinga med runor och rester av slingornamentik. Inskriften lyder: —i?ftir—, "... efter ...".

Vid genomgång av fynd från tidigare genomförda arkeologiska utgrävningar påträffades 1997 ett REVBEN MED RUNOR OCH RUNLIKNANDE TECKEN från kvarteret KRANSEN i UPPSALA och överlämnades till Runverket för undersökning. Revbenet är 16 cm långt och 1,5 cm brett. Det är avbrutet i båda ändarna och har ristning på framsidan och baksidan. De inristade linjerna är tydliga. På framsidan syns två enkla geometriska ornament, därefter ett spatium på 15 mm utan ristning följt av sju ca 13 mm höga runor. Eftersom inskriftens sista runa slutar drygt en centimeter före brottkanten, torde inskriften vara fullständigt bevarad. På baksidan finns en båtliknande figur jämte en böljande linje. I den ena änden av figuren och överkorsande den finns en m-runa inskuren. Fyndomständigheterna gör inte närmare datering av runbenet än till medeltid möjlig. Det första tecknet kan uppfattas som en p-runa med en dubbelsidig kantig påse. Runföljden 4–6 kan läsas som **uik**, med i-runan inpassad senare, den skulle också kunna förstås som **sk**. Om så är fallet utgår andra ledet i s-runan från toppen av det lodräta första

ledet och det tredje ledet utgår från en punkt strax ovanför andra ledets nedre spets. Bindrunan skall snarast läsas $\widehat{a}l$ eller $\widehat{l}a$, knappast $\widehat{a}u$ eller $\widehat{u}a$, vilket dock inte är omöjligt med hänsyn till den överlånga bistaven. Inskriften tillåter inte någon tolkning direkt. Förmodligen inleds den med pronominet *hu* följt av ett skiljetecken i form av tre lodrätt placerade stick. Den därpå något osäkra runföljden ger ett antal alternativ till translitterering av inskriften till grund för tolkning: **pu:iuikāl**, **pu:iuiklā**, **pu:iskāl** eller **pu:isklā**. Något övertygande förslag till tolkning av inskriften kan jag inte lämna.

Runverket har också 1997 undersökt en förment runinskrift. Vid de arkeologiska undersökningarna i UPPÅKRA i SKÅNE påträffades ett litet S-format SPÄNNE (fyndnr 1262:8, preliminär datering 700-talet). Man tyckte sig se en inskrift med de äldre runorna på spännet. Undersökningen visade att det rörde sig om punsråd ornamentik förvillande lik runor.

Övrigt arbete under 1997

Arbetet med att publicera tredje och sista delen av *Gotlands runinskrifter* har fortsatt. Större delen av manus till dess ca 180 nummersatta inskrifter jämte 40 inskrifter som supplement till de tidigare utgivna delarna föreligger. Enligt en överenskommelse mellan Vitterhetsakademien och Riksantikvarieämbetet har ansvaret för serieverket *Sveriges runinskrifter*, där bl.a. *Gotlands runinskrifter* ingår, förts över till Riksantikvarieämbetet.

Under året har det långsiktiga kontinuerliga vårdarbetet endast kunnat genomföras i mycket ringa utsträckning till följd av kraftiga nedskärningar som drabbat Riksantikvarieämbetet och oklarheter i ansvarsfördelningen. Detta är mycket oroande eftersom den runskadeinventering som genomförts inom ämbetet visar att många runstenar hotas av en direkt förstöring om inte ordentliga restaureringsinsatser görs och runstenarna ges en kontinuerlig individuell vård.

Helmer Gustavson
Runverket, Riksantikvarieämbetet i Stockholm

Addresses of Centres for Runic Research

Denmark:

Runologisk Laboratorium, Nationalmuseet, OMA
 Attn.: Marie Stoklund
 Frederiksholms Kanal 12
 DK-1220 København K, Denmark
 Tel.: (45) 33134411, fax: (45) 33473312

England:

Professor R. I. Page
 Corpus Christi College
 Cambridge CB2 1RH, England

Germany:

Prof. Dr. Klaus Düwel
 Seminar für deutsche Philologie der
 Georg-August-Universität Göttingen
 Humboldtallee 13
 D-37073 Göttingen, Germany
 Tel.: (49) 551-397611, fax: (49) 551-397511

Norway:

Runearkivet, IAKN, Universitetet i Oslo
 Attn.: James E. Knirk
 St. Olavs gate 29
 N-0166 Oslo, Norway
 Tel.: (47) 22851955, fax: (47) 22851938

Sweden:

Runverket, Riksantikvarieämbetet
 Attn.: Helmer Gustavson
 Box 5405
 S-114 84 Stockholm, Sweden
 Tel.: (46) 8-51918509, fax: (46) 8-51918515

The Fifth International Symposium on Runes and Runic Inscriptions

The Fifth International Symposium on Runes and Runic Inscriptions will be held near Jelling (Jutland, Denmark):

Wednesday 16th–Sunday 20th August 2000.

General information

The symposium will take place at Brandbjerg Højskole, 5 km from the rune stones in Jelling, not far from the provincial airport of Billund and at a convenient distance from the Motorway E3 and Esbjerg. The total costs, including the symposium fee, accommodation, all meals and excursions is estimated to be approximately 3,000 DKr (in 1998 prices). The symposium is being organized by the National Museum in Copenhagen and the Institute of Name Research, University of Copenhagen.

Registration/further information

The deadline for registration is January 15th, 2000. The organising committee, however, would appreciate a preliminary reply from anybody who wishes to attend the symposium as soon as possible, preferably before August 1st 1999. For preliminary registration and further information please contact Michael Lerche Nielsen, Institut for Navneforskning, Københavns Universitet, Njalsgade 80, DK-2300 Copenhagen S, telephone +45 3532 8562, e-mail <lerche@coco.ihl.ku.dk>.

Call for papers

The aim of the symposium is to discuss the status of runology and runic research in connection with the fact that the year 2000 is a threefold anniversary:

- Almost 2000 years have passed since the earliest attested runic inscriptions were written down.
- A little more than 1000 years have passed since King Harald's rune stone in Jelling introduced Christian iconology and ideology to the clas-

sical rune-stone tradition.

– It is approximately 100 years since the first volumes of the great corpus editions of runic inscriptions based on the results of 19th-century philology appeared.

In relation to this, preference will be given to papers dealing with central issues concentrating on:

1. The runic artefacts with the older runes.
2. Runic writing confronted with Latin literacy and Christianisation.
3. The problem of runic chronology and typology versus regional variation.
4. Runology and runic research, methodology and new challenges at the turn of the millennium.

We hope that all papers will be read in plenum but if necessary parallel sessions will be scheduled. Thirty minutes will be allotted for each paper, including ten minutes for discussion. An abstract (maximum one A4 page) must be sent to the organising committee before 1st August 1999. The main language of the symposium will be English but papers in Scandinavian languages and in German will be acceptable.

Marie Stoklund
Danish National Museum, Copenhagen
Head of the organising committee

The proceedings of the Fourth International Symposium on Runes and Runic Inscriptions in Göttingen, 4–9 August 1995, appeared late in 1998 as *Runeninschriften als Quellen interdisziplinärer Forschung*, edited by Klaus Düwel in collaboration with Sean Nowak, in the series *Ergänzungsbände zum Reallexikon der Germanischen Altertumskunde*, vol. 15 (Berlin: de Gruyter), xiv+812 pp., 35 plates. ISBN: 3-11-015455-2. Price: 438 DM. Private persons interested in purchasing the volume may contact Klaus Düwel directly.

Det tiende runologmøde, Hald ved Viborg 1997

Det årlige runologmøde blev afholdt i Jylland på Hald Hovedgaard 22–25 maj 1997 med 21 deltagere fra Norge, Sverige, England, Tyskland, Holland og Danmark. Mødet var arrangeret af Marie Stoklund, Nationalmuseet, med assistance fra Michael Lerche Nielsen, Institut for Navneforskning, arkæologen, museumsinspektør Mette Iversen, Viborg Stiftsmuseum, samt stud.mag. Ken Farø, Københavns Universitet. Takket være økonomisk støtte fra Clara Lachmanns fond og Det Letterstedske Selskab blev det muligt at gennemføre to heldagsekskursioner i bus. Den lokalkendte Mette Iversen var her til uvurderlig hjælp ved tilrettelægningen og gennemførelsen, og omfattende informationsmateriale blev udarbejdet af Michael Lerche Nielsen. På den første ekskursion så vi følgende runesten: Farsø, Års, Skivum, Gunderup 1 og 2, Ravnkilde 1, Hobro 2, Svenstrup, Glenstrup og Vester-Tørslev. I Vester Tørslev Kirke blev der opdaget kalkristede runer. Før vi sluttede med Asmild-stenen, aflagdes et besøg på Fyrkat.

Den anden ekskursion begyndte med et besøg i Bjerring Kirke og en undersøgelse af den nyfundne Bjerring-sten i den maskinhal, hvor den midlertidig var anbragt. Efter at have passeret resterne af den berømte Bjerringhøj i nabosognet, Mammen, så vi runestenene ved Skern og Bjerregrav Kirke. I Kulturhistorisk Museum i Randers aflagde vi besøg for at se de der udstillede runesten, bl.a. Borup-stenen, fundet 1995. Videre så vi runeindskrifterne i Virring, Vester Velling, Ålum og Sønder Vinge Kirke samt Sønder Vinge-stenen 2 ved Ulstrup Slot og endelig runestenen i præstegårdhagen i Hjermind.

Undervejs måtte vi desværre konstatere, at de fleste af de sten, der står i fri luft, er i dårlig forfatning, altfor ofte angrebet af alger og lav, som truer bevaringen af runerne.

Den første aften blev udnyttet til en orientering om området og de nyeste runesten — Borup og Bjerring — ved Marie Stoklund og Michael Lerche Nielsen. Næste aften blev korpusudgaver og de dermed forbundne problemer drøftet efter en kort orientering om nye tyske rune-fund ved Klaus Düwel. Præsentationen af nyfund fortsattes søndag for-

middag. Under mødet blev der oprettet et uformelt, runologisk e-mail-netværk.

Marie Stoklund, Runologisk Laboratorium
Danske Afdeling, Nationalmuseet, København

Sekstende tværfaglige vikingesymposium 1997

Siden 1982 er der blevet afholdt årlige tværfaglige vikingesymposier på skift mellem universiteterne i Kiel, København, Odense og Århus. Tidligere er bl.a. arkæologiske, historiske, litterære og sproghistoriske emner blevet taget op, men på det sekstende vikingetræf, der blev afholdt i Odense den 2. maj 1997, kom runerne for alvor ind i billedet, idet alle tre foredrag på programmet havde et runologisk sigte:

Hans Frede Nielsen, "Runologiske forbindelser mellem Frisland og Skandinavien"

Marie Stoklund, "Runefundene fra yngre jernalder-tidlig vikingetid og den danske runetradition før Jelling. Eller myten om svenskevældet"

Michael Lerche Nielsen, "Runologien mellem sprogvidenskaben og arkæologien — med et sideblik på de forskellige tolkninger af Glavendrupindskriften"

Foredragene blev fulgt op af en ekskursion til Glavendrup-rune-steinen ledet af Hans Bekker-Nielsen. Her havde symposiets knap 50 deltagere god lejlighed til at studere Danmarks mest ordrige vikingetidsindskrift.

De tre runeforedrag udkom inden udgangen af 1997 under titlen *Beretning fra sekstende tværfaglige vikingesymposium* (51 s.). Hæftet kan købes gennem Forlaget Hikuin, Moesgård, DK-8270 Højbjerg, til en særdeles rimelig pris.

Hans Frede Nielsen, Institut for Sprog og
Kommunikation, Odense Universitet

Das Forschungsprojekt "Runendatei" am Nordischen Institut der Universität Kiel

Seit November 1993 gibt es am Nordischen Institut der Universität Kiel das Forschungsprojekt "Runendatei", dessen Ziel es ist, alle Inschriften im älteren Futhark mit ihren Lesungen und Deutungen, den in ihnen vorkommenden Wörtern und der dazugehörigen Sekundärliteratur in einer Datenbank zu erfassen. Das Projekt wurde erstmals in *Nytt om runer* 9 (1994), 33–35, vorgestellt. Die dort ausführlich besprochene Dateistruktur soll hier nicht wiederholt werden. Sie hat sich bei der bisherigen Arbeit bewährt und wurde nicht wesentlich verändert.

Die Funddatei, die die Basis der Datenbank bildet, ist bis auf einige Details fertiggestellt. Sie enthält inzwischen 378 Inschriften. Zu den von Wolfgang Krause und Herbert Jankuhn (*Die Runeninschriften im älteren Futhark*, Göttingen 1966) behandelten 221 Inschriften kamen hinzu: 73 Brakteateninschriften aus dem *Ikonographischen Katalog* von Karl Hauck u.a. (*Die Goldbrakteaten der Völkerwanderungszeit*, München 1985–1989), und 16 in ihrer Echtheit oder dem runischen Charakter der Zeichen umstrittene Inschriften. Bei 68 Inschriften handelt es sich um Neufunde seit 1966. Gemeldete Neufunde werden weiterhin aufgenommen.

Das systematische Bibliographieren, das als Grundlage für die Sekundärliteraturdatei diene, ist abgeschlossen. Dazu kommen die laufenden Neuerscheinungen und die Literaturangaben, die bei der Aufnahme neuer Deutungen und Wörter gefunden werden. Dadurch sollte es möglich sein, noch vorhandene Lücken zu füllen und größtmögliche Vollständigkeit zu erreichen. Die Bibliographie umfaßt momentan ca. 800 Titel. Ein größerer Teil davon ist ausgewertet.

In der Deutungsdatei werden die in der Sekundärliteratur vorgeschlagenen Lesungen und Deutungen gesammelt und nach genau ausgearbeiteten Eingabemodalitäten aufgenommen (Beispiel siehe unten, S. 36). Der Umfang dieser Datei nimmt deshalb im Lauf der Auswertung der Literatur ständig zu. Ebenso ist auch die Wortdatei noch nicht abgeschlossen, da ständig neue Wörter aus den hinzukommenden

Deutungen aufgenommen werden. Im Lauf der Arbeit zeigte sich die Notwendigkeit, die Datei um einige Felder zu erweitern. Im Bereich Wortbildung wurde ein Feld "Ableitungsgrundlage" hinzugefügt und der Phonologie-Teil wurde vollständig umgearbeitet. Damit ist es jetzt nicht nur möglich, die phonologischen Veränderungen in den Einzelwörtern nach Haupt-, Mittel- und Endsilben getrennt aufzunehmen, sondern diese auch nach Entwicklungsphasen zu ordnen.

Die verwendete Software ist seit dem letzten Bericht erneuert worden. Zur Zeit arbeiten wir mit der Version 3.0 des Programms Visual-FoxPro.

Die Zusammenarbeit mit dem Partnerprojekt in Eichstätt besteht in einem regelmäßigen Austausch aller durchgeführten Neuerungen der Eingabemodalitäten und Feldbezeichnungen, so daß in beiden Projekten mit einer gemeinsamen Dateistruktur gearbeitet wird. Dies bietet die Möglichkeit, die beiden getrennt entstehenden Datenbanken später zusammenzuführen und gemeinsame Abfragen durchzuführen. Es ist geplant, die Datenbank so einzurichten, daß sie deutsch- und englischsprachigen Benutzern zur Verfügung steht.

Die bisherigen Arbeiten haben gezeigt, daß es im Zeitraum dieses Projektes nicht möglich sein wird, die von den Gutachtern angeregten Erweiterungen durchzuführen: die Literatur vor 1960 mit zu bearbeiten und eine Fotodatei anzulegen. Deshalb haben wir beschlossen, uns auf den ursprünglichen Plan zu beschränken, die Literatur von 1960–1998 zu erfassen und auszuwerten. Mit dem Abschluß dieser Arbeiten ist bis Mitte 1999 zu rechnen. Das Erscheinen einer CD-ROM ist für das Ende desselben Jahres geplant. Wir hoffen aber, daß wir die sehr sinnvollen Anregungen der Gutachter in einem Nachfolgeprojekt verwirklichen können.

Prof. Dr. Edith Marold
 Christiane Zimmermann, M.A.
 Ute Zimmermann, M.A.
 Nordisches Institut der Universität Kiel
 Leibnizstr. 8, D-24098 Kiel

Beispiel aus der Deutungsdatei des Projekts "Runendatei":

DEUTUNGSDATEI		
Deutungsnummer <input type="text" value="522"/>	Datierung <input type="text" value="550-650(98)"/>	Datierungsart <input type="text" value="run.(98)"/>
Sprache <input type="text" value="urnordisk(98)"/>	Sprachgruppe <input type="text" value="ng."/>	
Lesung <input type="text" value="ekerilar
(u)barhite ' harabanar
hait[1-?]
runorw
arit
u "/>	Deutung <input type="text" value="ek EriLAR (Ū)BAR h[a]itē.
H<sup>a</sup>Tab<sup>a</sup>NAR hait[ē]. rŪNŌR w<sup>a</sup>itiu."/>	
	Syntax <input type="text" value="pct:PRON1/1+NAM1+NAM1+V.
PN1+V. S4/3+V."/>	
deutsche Übersetzung <input type="text" value="Ich, der EriLAR, werde
ŪBAR (=der Streitbare)
genannt. Ich heiße
H<sup>a</sup>Tab<sup>a</sup>NAR (=Rabe). Ich
schreibe (die) Runen."/>	englische Übersetzung <input type="text" value="I, the EriLAR, am called ŪBAR
(=the adversary). My name is
H<sup>a</sup>Tab<sup>a</sup>NAR (=raven). I write
(the) runes."/>	
Wahrscheinlichkeit <input type="text" value="+"/> <input type="button" value="▼"/>	Varianten <input type="text" value="+"/>	Bemerkungen <input type="text" value="Memo"/>
<input type="button" value=""/>	<input type="button" value="Save"/>	<input type="button" value="Revert"/>

Datierung/Datierungsart/Sprache: ( ) = Verweis auf die Literaturnummer;
Datierungsart: run. = runologisch; **Sprachgruppe:** ng. = nordgermanisch;
Lesung: | = Zeilenende; ' = Worttrenner; ( ) = fragliche oder beschädigte
 Zeichen; [ ] = fehlende Zeichen; 1-? = ein oder mehrere Zeichen;
Deutung: Übernahme der Klammern aus der Lesung;
 zusätzlich: [ ] = Ergänzungen des Autors;

Old English and Old Frisian Runic Inscriptions: Databank at Katholische Universität Eichstätt, Germany

Two-part project

The project at the Katholische Universität Eichstätt in Eichstätt, Germany, concerning Old English and Old Frisian runic inscriptions consists of two parts: the databank for the Old English and Old Frisian inscriptions and a paper edition of the Old English inscriptions (see *Nytt om runer* 10 (1995, publ. 1996), 20–21). Eventually, the Eichstätt databank will be united with the one from Kiel and edited on a CD-ROM. Until now we have mainly concentrated on the paper edition and therefore would like to report on it. Basically, the paper edition is organized like the databank (see *Nytt om runer* 9 (1994), 35 (figure: “Projektstruktur”). Generally speaking, there are also four sections (Object, Text, Linguistic part, Bibliography). In comparison to the databank the corpus of the paper edition is smaller (see below) but its information is more detailed since we are not restricted to the limited capacity of data fields (254 characters). Therefore the paper edition is not confined to an overview but leaves more space for our own research.

The contents of the paper edition

With few exceptions (e.g. Brunswick casket) the paper edition consists of the genuine corpus of Old English inscriptions containing more than two runes, whereas the databank will include both genuine and doubtful inscriptions as well as single-rune inscriptions. The corpus of our paper edition encompasses c. 100 objects (viz. slabs, stone crosses, bones, rings, brooches, weapons, urns, writing tablet, tweezers, sun-dial, comb, bracteates, caskets, font, dishes, graffiti). A list of runic objects which have been lost will be attached. The databank includes, in addition, sixteen inscriptions containing a single rune, all runic coins (the number of which at the present time is uncertain) and eight cases of dubious runic character (runelike signs, perhaps Latin characters, weathered runes).

The four sections of the paper edition are as follows:

In the section on the OBJECT the user will find all the object's names, a description of the item, its history and provenance, date, method of dating, date of discovery, place of discovery and present location if known. As an example of "all the object's names", the Brunswick whalebone casket has been called: Nethii's casket (Stephens (1866/67:379)), Gandersheim (Elliott (1989:124)), the Brunswick casket (Mitchell (1994:Br3)), Brunswick (Braunschweig)/Gandersheim casket (Page (1994:179)), Braunschweiger Reliquienschein (von Griemberger (1909:431)), Braunschweiger Reliquiar (Holthausen (1910:322)), Braunschweiger Runenkästchen (Dietrich (1869:94)).

The section on the INSCRIPTION encompasses: the runes, the text (i.e. transcription, reading, translation) and the interpretation of the text. Concerning the runes, authenticity (e.g. Brunswick casket), tradition (e.g. Continental influence) and particularly the form and sound value of individual runes are discussed. In the part concerning the text, the reader will find—besides general information on the layout and description (e.g. runic text, mixed text, cryptic runes)—a master transcription, reading and translation plus a critical apparatus. Normally, the master transcription is in small Latin letters unless unusual variants require the presentation in runes. The top line of the right side of Franks casket is therefore transcribed as follows (direction of runes: ⇒):

h χ r h þ s s ξ t λ þ þ n h λ r m b χ r g λ h g l [?]
 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26

The reading of the entire right side of the casket is, according to Page (1973:180ff.), as follows (TL = top line, RL = right line, BL = bottom line, LL = left line):

Her	Hos	sitiþ	on	harmberga	
TL1-3	TL4-6	TL7-11	TL12-13	TL14-22	
agl[.]	drigip	swa	hiræ	Ertæe	gisgraf
TL23-26	RL1-6	RL7-9	BL1-4	BL5-9	BL10-16
sarden	sorga	and	sefa	torna.	
BL17-22	BL23-27	BL28,LL1-2	LL3-5	LL6-10	

As illustrations of alternate readings a few examples may suffice here: TL1-3: Eichner (1991:605Vers1): **her**; TL4-6: Wadstein (1900:

33): **hos**; Eichner (1991:610Vers2): **hoss**; TL1–6: Becker (1972:31ff.; 37): **herhos**; TL7–11: Wadstein (1900:33): **sitæð**; Krause (1959:54): **siteþ**; Becker (1972:31ff.;37): **sitæþ**; Eichner (1991:610Vers2): **siteþ**. The LINGUISTIC SECTION is divided into: dialect, phonology, morphology, word-formation, syntax, semantics, etymology, spelling and the glossary. This part reflects not only the tremendous amount of research work published until now but it is also intended to shed more light on problematic fields of Old English linguistics in general: Thus substantial categorization is not based on the runic material exclusively but on the whole Old English corpus found in A. diPaolo Healey, R. L. Venezky, et. al., eds., *A Microfiche Concordance to Old English* (plus *The List of Texts and Index of Editions*), Publications of the Dictionary of Old English 1, repr. with revisions (Toronto 1985). One example from our morphology section may suffice here:

-cæstri¹ (BL21–26)

NOUN: DC2-Fem²

mainly **fem.** (288×); rarely **masc.** and **neut.** (8×) in *Li[ndisfarne Gospels]*, *Ru[shworth Gospels]*, and late texts.

[BT³ (1891:149): generally fem. but sometimes neut.; *ceaster*; G.Sg. *ceastres*.] [DOE³ (1988:193): DC2-Fem.; rarely masc.]

After this section the user will find a discussion of motifs, when this is necessary. For example, the discussion of the motifs on the one side of Franks casket is as follows: The various descriptions of the first scene on the left side can be summarized as follows: There are two figures (1), A (2) and B (3), facing each other. Figure B is sitting on something (4). Figure B's body (5), and particularly its thighs (6), calves (7), feet (8), upper part of the body (9), neck (10), head (11) and its arms (12) are subject to detailed description. Figure B holds an object (13) and has an object in its mouth (14). There is an object in front of figure B (15). Figure B is clothed (16).

¹ The sign - indicates that the word is not the beginning or end of the inscription.

² DC2 = declension class 2 (*ð*-stems).

³ BT = Bosworth, J., and T. N. Toller, *An Anglo-Saxon Dictionary*, Oxford 1882–1898; DOE = diPaolo Healey, A, et al., eds., *Dictionary of Old English*, Toronto 1986– .

Notes: (1) Dalton (1909:28) sees in figure A a “warrior with round target and spear”. For Imelmann (1920:326) A is dressed and equipped (helmet, lance, shield) in the same way as that particular Roman on the Titus side, looking at B “irgendwie in einer Beziehung dazu gedacht”, for the naive Anglo-Saxon a *wer, wiga (wigend)* with *helmet, sceaft, scyld*. For Page (1973:180ff.) a warrior with helmet, shield and spear is represented. — (2) Peeters (1996:20;24) calls it “the sentry” with shield and spear. — (3) Dalton (1909:28), Page (1973:180ff.) label it a “monstrous figure”; Imelmann (1920:326) calls it “eine seltsame Gestalt”; according to Boer (1911:232) the figure could be a human being whose name is *Hors, Hoss*; the artist might have had an allusion in mind when he gave him a horse’s head and hooves or the artist had intended to draw a horse but had not been able to fit in the animal in a sitting position on the “harmberge”, therefore he decided on a half-human figure. For Peeters (1996:20) it “looks like a kind of monster”. — (4) Dalton (1909:28): mound or stone; Imelmann (1920:326): “Stein oder Hügel”; Page (1973:180ff.): mound. It is “more than questionable” for Peeters (1996:21) that the seat is a hill. — (5) Dalton (1909:28) considers it a human body. Page (1973:181) classifies it “with a beast’s head, wings but apparently human hands and feet”. — (6) According to Imelmann (1920:326) they are “bekleidet, so daß eine menschliche Gestalt vorgestellt erscheint”. — (7) To Imelmann (1920:326), however, its calves and feet look like those of a quadruped. — (8) For Imelmann (1920:326) see No 7; Boer (1911:229) sees hooves on the hind legs. — (9) Imelmann (1920:326): The upper part of its body is apparently that of a bird. — (10) Imelmann (1920:326): the figure has a bird’s neck. — (11) Dalton (1909:28) describes it as a horse’s (or ass’s) head, whereas Boer (1911:229) only sees the former (horse’s head) and Imelmann (1920:326) ascribes a quadruped’s head (wolf, donkey, horse) to the figure. — (12) According to Dalton (1909:28) it holds branches at which it appears to nibble; Imelmann (1920:326): In its right hand the figure holds a rather lengthy branch with leaves which almost reaches up to its mouth. Its left hand holds a branch branching off the other branch above the bird’s foot. The right branch starts in the figure’s lap. Peeters (1996:20) describes “the mystery man(s)” arms and shoulders as “covered with feathers” and his hands as “very clumsy. They clutch cut off branches, which partly cover him.” — (13) According to Imelmann (1920:326) a wing covers part of its body revealing the right arm which is, however, similar to a bird’s foot. The left one can be seen above the right arm. — (14) Imelmann (1920: 326) is of the opinion that the object in the figure’s mouth could be part of the right branch. — (15) Imelmann (1920: 326) sees in it “eine runde Verzierung, die als Füllung wirkt”. — (16) For Peeters (1976:20) “He is scantily clad”.

There is an individual BIBLIOGRAPHY for every object as well as a separate bibliography of all runic objects in alphabetical order.

Due to limited space our report reveals only few facets of the project. The examples given reflect our work in progress and are therefore subject to alteration.

Prof. Dr. Alfred Bammesberger and Dr. Gaby Waxenberger
Katholische Universität Eichstätt, D-85071 Eichstätt, Germany

Runic Bibliography for 1997

- Ahlberg, Per. Review of *Sandstone Runestones*, by Stefan E. Hagenfeldt and Rune Palm (1996). *Geologiskt forum* (Uppsala) 15 (September 1997), 12.
- Albertsson, Evald. "Nastastenen i Närke." In *Språkminnet*, vol. 1: *Från Nastastenen till Nerikes Allehanda*, ed. Joanna Israelsson-Kempinska, 17–20. Högskolan i Örebro, Skriftserie 63. Örebro: Högskolan i Örebro, 1997.
- Albrektson, Eva. "Öpirs sätt att tappa e:t är hans signum som poet." *Tidevarv: Riksantikvarieämbetets nyhetsmagasin* 1997.2, 5. [Interview with Marit Åhlén.]
- Andersson, Björn. *Runor, magi, ideologi: En idéhistorisk studie*. Acta Universitatis Umensis: Umeå Studies in the Humanities 136. Umeå: Umeå University; dist. Uppsala: Swedish Science Press, 1997. 459 pp. [Doctoral dissertation.]
- Axelson, Jan. "Två runristade föremål: Ett remändebeslag och en benflöjt funna 1991." *Småländska kulturbilder: Meddelanden från Jönköpings läns hembygdsförbund och Stiftelsen Jönköpings läns museum* 67 (1997; *Det nära förflutna—om arkeologi i Jönköpings län*), 150–55 (bibliography: 218–25).
- Axelson, Jan, and James E. Knirk, comps. "Runic Bibliography for 1995." *Nytt om runer* 11 (1996; publ. 1997), 27–40.
- Axelson, Jan, and James E. Knirk, comps. "Supplements to the Runic Bibliographies for 1990 to 1994." *Nytt om runer* 11 (1996; publ. 1997), 41–46.
- Bang, Jørgen Chr. "Runernes genealogi og grammatologi—til minde om to sprogforskere, Peter Skautrup og Kai H. Sørensen." In *6. Møde om Udforskningen af Dansk Sprog (til minde om Peter Skautrup 1896–1996)*, Aarhus Universitet, 10.–11. oktober 1996, eds. Peter Widell and Mette Kunøe, 22–40. Århus: Aarhus Universitet, 1997. [*Somnia vana*; derivation of runes directly from Semitic letters prior to the development of the Greek alphabet.]

- Bang, Jørgen Chr. *Runes: Genealogy and Grammatology: An augmented version of the original Danish essay Runernes Genealogi og Grammatologi which was presented at Aarhus University 10 October 1996*. Odense: Institute of Language and Communication, Odense University, 1997. 30 pp. [*Somnia vana*; see preceding entry.]
- Barðdal, Jóhanna. See Jóhanna Barðdal.
- Barnes, Michael P. "How 'Common' Was Common Scandinavian?" In *Germanic Studies in Honor of Anatoly Liberman*, 29–42.
- Barnes, Michael P. "Native and foreign in the runes and runic writing of Scandinavia." In *Runor och ABC*, 9–21.
- Barnes, Michael P. Review of *The Unaccented Vowels of Proto-Norse*, by Martin Syrett (1994). *Saga-Book* 24.5 (1997), 367–69.
- Barnes, Michael P., Jan Ragnar Hagland, and R. I. Page. *The Runic Inscriptions of Viking Age Dublin*. National Museum of Ireland, Medieval Dublin Excavations 1962–81, ser. B, 5. Dublin: Royal Irish Academy, 1997. ix+82 pp.
- Beretning fra sekstende tværfaglige vikingesymposium*. Eds. Hans Bekker-Nielsen and Hans Frede Nielsen. Højbjerg: Forlaget Hikuin and Afdeling for Middelalderarkæologi, Aarhus Universitet, 1997. 51 pp. [See Nielsen, H. F.; Nielsen, M. L., "Runologien ..."; Stoklund, "Runefundene ...".]
- Bergien, Angelika. Review of *The Language of the Oldest Runic Inscriptions*, by È. A. Makaev (1996). *Namenkundliche Informationen* 71/72 (1997), 205–07.
- Beverfjord, Aud. "Skrifter i stein—runer i Nidarosdomen." *Spor—fortidsnytt fra Midt-Norge* 12.1 (1997), 40–41.
- Blandade runstudier*, vol. 2. Runrön 11. Uppsala: Institutionen för nordiska språk, Uppsala universitet, 1997. 201 pp. [See Jesch; Källström, "Runstenen ..."; Nielsen, M. L., "Omkring Harby-..."; Meijer, "Literacy ..."; Stoklund, "Futharken ..."; Stroh-Wollin; Sundqvist; Wulf, "'Hann drunknaði' ..."; Wulf, "Der Name ...".]
- Bodin, Ulf. "I brytningstiden mellan hedniskt och kristet: Kristen influens i det vikingatida Finnveden." *Smäländska kulturbilder: Meddelanden från Jönköpings läns hembygdsförbund och Stiftelsen Jönköpings läns museum* 67 (1997; *Det nära förflutna—om arkeologi i*

- Jönköpings län*), 132–49 (bibliography: 218–25). [143–45: runestones.]
- Bord, Christophe. “La ‘réforme’ runique. Matériaux d’une réflexion phonologique.” *Études germaniques* 52 (1997), 527–41.
- Boyer, Régis. “Le mythe runique.” *Études germaniques* 52 (1997), 581–92.
- Boyer, Régis. “Pourquoi un numéro à thème sur les runes?” *Études germaniques* 52 (1997), 509–10.
- Buchholz, Peter. “Die Runen in Religion und Magie: Eddische Zeugnisse zu den Runen—runische Zeugnisse zur vorchristlichen nordgermanischen Religion.” *Études germaniques* 52 (1997), 563–80.
- Christiansen, Iben Matzen. “Alstadstenen—et eksempel på europeisk jagtikonografi?” In *Bilder og bilders bruk i vikingtid og middelalder*, ed. Signe Horn Fuglesang, 148–226. Norges forskningsråd, KULTs skriftserie 84. Oslo: Norges forskningsråd, 1997. [N 61–62 Alstad; 161–67: U 855 Balingsta; 171–73: Manx crosses.]
- Colman, Fran. “More Meetings of Philology and Linguistics—With a Little Help from Their Friends: On a Recently-Discovered Anglo-Saxon Coin.” In *To Explain the Present: Studies in the Changing English Language in Honour of Matti Rissanen*, eds. Terttu Nevalainen and Leena Kahlas-Tarkka, 25–33. Mémoires de la Société Néophilologique de Helsinki 52. Helsinki: Société Néophilologique, 1997. [Recent find of a runic coin at Burrow Hill, Suffolk.]
- Dahl, Johan. See Sigurd, Bengt, and Johan Dahl.
- Dahlvig, Gunnar. “Runor i filatelin.” *Filatelisten: Svensk filatelistisk tidskrift* 98 (1997), 570–71.
- Digitala runor—en historisk skrift i datorns värld*. TemaNord 1997: 623. København: Nordisk ministerråd, 1997. 42 pp. [Proposal of an ISO standard for digital character code for runes.]
- Düwel, Klaus. “Frühe Schriftkultur bei den Barbaren: Germanische Runen, lateinische Inschriften.” In *Die Alamannen* [catalogue for the exhibition “Die Alamannen”, in Stuttgart, Zürich, and Augsburg, 1997–98], eds. Karlheinz Fuchs et al. for Archäologisches Landesmuseum Baden-Württemberg, 491–98. Stuttgart: Theiss, 1997.

- Düwel, Klaus. "Gammertingen, §2. Runologisches." In *Reallexikon der Germanischen Altertumskunde*, founded by Johannes Hoops, 2nd ed., eds. Heinrich Beck et al., vol. 10.5/6, 421–22. Berlin: de Gruyter, 1997.
- Düwel, Klaus. "Ein gefälschter Runenring." In *Germanic Studies in Honor of Anatoly Liberman*, 93–99.
- Düwel, Klaus. "Geheimrunen." In *Reallexikon der Germanischen Altertumskunde*, founded by Johannes Hoops, 2nd ed., eds. Heinrich Beck et al., vol. 10.5/6, 565–68. Berlin: de Gruyter, 1997.
- Düwel, Klaus. "Gårdlösa, §3. Runenkundliches." In *Reallexikon der Germanischen Altertumskunde*, founded by Johannes Hoops, 2nd ed., eds. Heinrich Beck et al., vol. 10.5/6, 445–46. Berlin: de Gruyter, 1997.
- Düwel, Klaus. "Magische Runenzeichen und magische Runeninschriften." In *Runor och ABC*, 23–42.
- Düwel, Klaus. "Die Runenarbeit am Seminar für deutsche Philologie (Arbeitsstelle: Germanische Altertumskunde), Göttingen." *Nytt om runer* 11 (1996; publ. 1997), 13.
- Düwel, Klaus. "Das Vierte Internationale Symposium über Runen und Runeninschriften in Göttingen, 4.–9. August 1995." *Nytt om runer* 11 (1996; publ. 1997), 20–24.
- Düwel, Klaus. "Zeichenkonzeptionen im germanischen Altertum." In *Semiotik: Ein Handbuch zu den zeichentheoretischen Grundlagen von Natur und Kultur / Semiotics: A Handbook on the Sign-Theoretic Foundations of Nature and Culture*, eds. Roland Posner et al., vol. 1, 803–22. Berlin: de Gruyter, 1997. [805–09: runic script.]
- Düwel, Klaus. "Zur Runeninschrift auf der silbernen Schnalle von Pforzen." *Historische Sprachforschung (Historical Linguistics)* 110 (1997), 281–91.
- Düwel, Klaus. Presentation of *Schwedische Runendichtung der Wikingerzeit*, by Frank Hübler (1996). *Germanistik* 38 (1997), 467.
- Dyvik, Helge, Per Kåks, and Carl O. Gram Gjesdal. *Runer fra Bryggen og andre smakebiter fra samlingene*. Ed. Anne Ågotnes. Bergen: Bryggens Museum, 1997. 19 pp. (Rev. exhibition catalogue from 1978.)

- Elmevik, Lennart. "Dialekterna och språkhistorien: Till frågan om den gamla *au*-difftongens utveckling i nordiska språk." In *Nordiska dialektstudier: Föredrag vid Femte nordiska dialektologkonferensen, Sigtuna 17–21 augusti 1994*, ed. Maj Reinhammar, 93–101. Språk- och folkminnesinstitutet, dialektenheten i Uppsala, Skrifter, ser. A, 27. Uppsala: Språk- och folkminnesinstitutet, 1997.
- Ferenius, Jonas. "Runristaren Öpir." *Hembygd i Täby* 3 (1997), 7.
- Follum, Jørn-R. See Jacobsen, Harald, and Jørn-R. Follum.
- Germanic Studies in Honor of Anatoly Liberman*. Eds. Kurt Gustav Goblirsch et al. North-Western European Language Evolution, NOWELE 31/32. Odense: Odense University Press, 1997. x+529 pp. [See Barnes, "How 'Common' ..."; Düwel, "Ein gefälschter Runenring"; Kusmenko; Pàroli.]
- Gjesdal, Carl O. Gram. See Dyvik, Helge, et al.
- Gräslund, Anne-Sofie. "Runstenarna inom området." In *Rapport från utgrävningarna i Valsgårde*, ch. 1:2 (4 pp.). Svealand i vendel- och vikingatid. Uppsala: Institutionen för Arkeologi och Antik historia, 1997.
- Gräslund, Anne-Sofie. "Runstenarnas kvinnor." *Populär arkeologi* 15.2 (1997), 35–37.
- Gustafson, Birgitta. Review of *Runor och ABC*, ed. Staffan Nyström (1997). *Populär arkeologi* 15.4 (1997), 32.
- Gustafson, Birgitta. "Ristade 93 runor för att bli av med febern." *Populär arkeologi* 15.3 (1997), 9. [Rib-bone with runes found in Sigtuna in 1996/97.]
- Gustavson, Helmer. "Verksamheten vid Runverket, Stockholm." *Nytt om runer* 11 (1996; publ. 1997), 16–19.
- Hachmann, Rolf. "Goten und Runen: Die gotischen Runeninschriften und die Schrift des Ulfilas." *Dacia: Revue d'archéologie et d'histoire ancienne* (Bucarest), new series 38–39 (1994–95 [publ. 1997?]), 163–83.
- Hagland, Jan Ragnar. "Skrift i Trondheim kring år 1000." *Spor—fortidsnytt fra Midt-Norge* 12.1 (1997), 36–38.
- Hagland, Jan Ragnar, and Rutt Trøite Lorentzen. "Skrift med runer i lys av forskning på tidleg skrivning hos barn." In *Runor och ABC*, 43–78.

- Hagland, Jan Ragnar. See Barnes, Michael P., et al.
- Hagland, Jan Ragnar. See *Skrift ... i middelalderens Russland og Trondheim*.
- Hammervold, Alf. *Dactyliotheca Norvegica medioevalis: Fingerringe fra middelalderen i Norge: En undersøkelse av fingerringe fra middelalderen og ringe av middelaldertype*. Universitetets Oldsaksamling, Varia 40. Oslo: Universitetets Oldsaksamling, 1997. [Master's thesis, Universitetet i Oslo, 1994; 63–68: "Ringens epigrafi."]
- Hedeager, Lotte. *Skygger af en anden virkelighed: Oldnordiske myter*. Samlerens universitet. København: Samleren, 1997. 138 pp. [111–15: power of the runes.]
- Herschend, Frands. "Ett inlägg i diskussionen om *æftiR* och *at*—med anledning av en artikel av Lena Peterson." *Arkiv för nordisk filologi* 112 (1997), 113–23.
- Hines, John. "Functions of literacy and the use of runes." In *Runor och ABC*, 79–92.
- Hjermind, Jesper. "Feber, bullenskab og overtro—fire runefund fra Viborg." *Fra Viborg Amt* 62 (1997), 162–68.
- Jacobsen, Harald, and Jørn-R. Follum. *Kulturminner og skogbruk*. Biri: Skogbrukets Kursinstitutt, 1997. 248 pp. [116–17: runestones.]
- Janson, Tore. *Språken och historien*. Stockholm: Norstedts, 1997. x + 243 pp. [104–10: "Runor och germaner"; 114–16: "Runorna i Norden"; 116–18: "Runorna och de kristna".]
- Jarneberg, Eric. *Gribbylund och Löttinge*. Täby Hembygdsförenings skrift 27. Täby: Täby Hembygdsförening, 1997. 140 pp. [22–23: "Var finns runstenarna?"]
- Jeffrey, Sonia. "En nyfunnen runsten i Hol." *Västgöta-Dal: En årsbok från Älvsborgs läns museum 1995/96* (1997; *Kyrkan: Om kyrkobyggnad och tro*), 185–87.
- Jesch, Judith. "The Senja neck-ring and viking activity in the eleventh century." In *Blandade runstudier*, vol. 2, 7–12.
- Jóhanna Barðdal, Nils Jörgensen, Gorm Larsen, and Bente Martinussen. *Nordiska: Våra språk förr och nu*. Lund: Studentlitteratur, 1997. 536 pp. [66–75, 384–85: runes and runic inscriptions.]

- Johansen, Birgitta. *Ormalur: Aspekter av tillvaro och landskap*. Stockholm Studies in Archaeology 14. Stockholm: Arkeologiska institutionen, Stockholms Universitet, 1997. 300 pp. [Doctoral dissertation; runestones in churches.]
- Johansson, Karl G. *Studier i Codex Wormianus: Skrifträdion och avskriftsverksamhet vid ett isländskt skriptorium under 1300-talet*. Nordistica Gothoburgensia 20. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis, 1997. [vii]+271 pp. [106–11: "Grafonomi och runor".]
- Johnston, Alan. "All Runes to me." In *Runor och ABC*, 93–112.
- Knirk, James E. "Arbeidet ved Runearkivet, Oslo." *Nytt om runer* 11 (1996; publ. 1997), 15.
- Knirk, James E. "Galteland-stenen rekonstruert." *Universitetets Oldsaksamling, Årbok 1995/1996* (1997), 121–37.
- Knirk, James E. "Kensington Runestone." Review of *The Kensington Runestone Vindicated*, by Rolf M. Nilsestuen (1994), and *The Kensington Rune-Stone, Authentic and Important*, by Robert A. Hall, Jr. (1994). *Scandinavian Studies* 69 (1997), 104–08.
- Knirk, James E. "Kunne en gotlending finne romantikk i middelalderens Bergen? Kjærlighetsdikt med runer fra Bryggen i Bergen." In *Archiv und Geschichte im Ostseeraum: Festschrift für Sten Körner*, eds. Robert Bohn et al., 25–37. *Studia Septemtrionalia* 3. Frankfurt am Main: Peter Lang, 1997.
- Knirk, James E. "Nyare tids runeinnskrifter frå Vindal Negard (Buslettet)." *Bøgda vår: Årbok for lokalhistorie* (Oppdal historielag) 1997, 95–98.
- Knirk, James E. "Runeinnskrifter som kilde til historiske hendelser i vikingtiden." In *Nytt lys på middelalderen*, ed. Jørgen Haavardsholm, 86–96. Oslo: Sypress, 1997.
- Knirk, James E. "Runer som tegn og symboler." In *Middelalderens symboler*, eds. Ann Christensson et al., 83–105. Bergen: Senter for europeiske kulturstudier, 1997 [publ. 1998].
- Knirk, James E. "'Det åttende runologmøtet', Oslo/Fredrikstad, 1995." *Nytt om runer* 11 (1996; publ. 1997), 25.
- Knirk, James E. See Axelson, Jan, and James E. Knirk.

- Krause, Arnulf. "Garðaríki, §2. Runenzeugnisse." In *Reallexikon der Germanischen Altertumskunde*, founded by Johannes Hoops, 2nd ed., eds. Heinrich Beck et al., vol. 10.5/6, 436. Berlin: de Gruyter, 1997.
- Kusmenko, Jurij K. "Zur Interpretation der Runeninschrift auf dem Anhänger von Alt-Ladoga." In *Germanic Studies in Honor of Anatoly Liberman*, 181–201.
- Källström, Magnus. "Runstenen Sö 204 i Överselö kyrka: Ett rekonstruktionsförslag, ett namnproblem och en ristarattribuering." In *Blandade runstudier*, vol. 2, 13–58.
- Källström, Magnus. "Runstensfynd vid Spånga kyrka." *Spånga församlingsblad* (Spånga församling, Svenska kyrkan) 1997.6, 12. [New find of a runestone fragment and rediscovery of the fragment U 63.]
- Kåks, Per. See Dyvik, Helge, et al.
- Larsen, Arne J. "Innskrifter—med tegn og bokstaver—om den uovervinnelige kjærligheten." *Viking* 60 (1997), 95–108. [N 605 Bergen.]
- Larsson, Mats G. *Från stormannagård till bondby: En studie av mellan-svensk bebyggelseutveckling från äldre järnålder till medeltid*. Acta Archaeologica Lundensia, series in 8°, 26. Stockholm: Almqvist & Wiksell, 1997. 194 pp. [Passim, about runestones.]
- Lecouteux, Claude. "Ramsundberget. L'arriére-plan mantel de l'inscription." *Études germaniques* 52 (1997), 559–61.
- Lindberg, Bo. Review of *Runor, magi, ideologi*, by Björn Andersson (1997). *Lychnos: Årsbok för idé- och lärdomshistoria* 1997, 211–15.
- Lindkvist, Thomas. "Saga, arv och guld i 1000-talets Södermanland." In *Historiska etyder: En vänbok till Stellan Dahlgren*, eds. Janne Backlund et al., 139–47. Uppsala: Historiska institutionen, Uppsala universitet, 1997. [Sö 101 Ramsund inscription.]
- Looijenga, Tineke. *Runes Around the North Sea and On the Continent AD 150–700; Texts & Contexts*. Groningen: SSG Uitgeverij, 1997. x+232 pp. [Doctoral dissertation, Rijksuniversiteit van Groningen.]
- Looijenga, Tineke. "The Rune-Stone in Uden, the Netherlands, Is Modern." *Nytt om runer* 11 (1996; publ. 1997), 14.
- Looijenga, Tineke. Review of *The Language of the Oldest Runic Inscriptions*, by È. A. Makaev (1996). *Naamkunde* (Mededelingen van

- het Instituut voor Naamkunde en Dialectologie te Leuven en het Meertens Instituut te Amsterdam) 29 (1997), 241–45.
- Lorentzen, Rutt Trøite. See Hagland, Jan Ragnar, and Rutt Trøite Lorentzen.
- Lorenzen, Maike. “Magische Ringe—Überlegungen zu Fingerringen mit AGLA-Inschriften.” *Acta Praehistorica et Archaeologica* 29 (1997), 141–56. [147: runic inscriptions; 150, 155: DR 203 Lunds-gård/Revninge.]
- Lundberg, Stig. *Gravmonument i sten från sen vikingatid och äldre medeltid i Västergötland*. Uppsatser från Historiska institutionen i Göteborg 7. Göteborg: Historiska institutionen, Göteborgs universitet, 1997. 184 pp. [“Licentiat” thesis.]
- Löfvendahl, Runo. “Tolkaren och tekniken.” In *Runor och ABC*, 113–17.
- Lönnqvist, Olov, and Gun Widmark. “Den fredlöse och Oklundaristningens band.” *Saga och Sed 1996–97* (1997), 145–59.
- Lövfors, Sven. “Häggumpergamentet—ett fall av digrafi i Västergötland.” In *Svenska som andraspråk och andra språk: Festskrift till Gunnar Tingbjörn*, eds. Anders-Börje Andersson et al., 273–81. Göteborg: Institutionen för svenska språket, Göteborgs universitet, 1997. [Postreformational runes in a manuscript.]
- Lövfors, Sven. “Runstenar och gränser: Om runstenar utanför kyrkområde i Västergötland.” In *Studier i svensk språkhistoria*, vol. 4: *Förhandlingar vid Fjärde sammankomsten för svenska språkets historia, Stockholm 1–3 november 1995*, ed. Patrik Åström, 129–37. Meddelanden från Institutionen för nordiska språk vid Stockholms universitet (MINS) 44. Stockholm: Institutionen för nordiska språk, Stockholms universitet, 1997.
- Malmberg, Bo, Elmer Turlock, Håkan Wall. *Runstenar i Trögden*. Enköping, 1997. 95 pp.
- Marez, Alain. “‘sakumukmini’?—Une relecture de l’inscription de Rök.” *Études germaniques* 52 (1997), 543–57.
- Margrete I, Regent of the North: The Kalmar Union 600 Years: Essays and Catalogue*. Ed. Poul Grønder-Hansen. Copenhagen: Nationalmuseet, 1997. 467 pp. [Translation of *Margrete I. Nordens Frue og*

- Husbond* (1996); 299 og 346: "041" and "178" (Vg 272, Vg 240 Lödöse), by Rune Ekre and Sonia Jeffrey; 316–18, 346: "085–092" and "176–177" (runic objects from Bryggen in Bergen), by James E. Knirk; 376: "243" (Gilsbakki grave-slab, Iceland), by Lilja Árnadóttir; 399: "300" (Ribe magic-stick), by Marie Stoklund. See also Stoklund, "Runes".]
- Martin, Max. "Schrift aus dem Norden: Runen in der Alamannia—archäologisch betrachtet." In *Die Alamannen* [catalogue for the exhibition "Die Alamannen", in Stuttgart, Zürich, and Augsburg, 1997–98], eds. Karlheinz Fuchs et al. for Archäologisches Landesmuseum Baden-Württemberg, 499–502. Stuttgart: Theiss, 1997.
- Meijer, Jan. "Literacy in the Viking Age." In *Blandade runstudier*, vol. 2, 83–110.
- Meijer, Jan. Review of *Schwedische Runendichtung der Wikingerzeit*, by Frank Hübler (1996). In "Der muoz mir süezer worte jehen": *Liber amicorum für Norbert Voorwinden*, eds. Ludo Jonger and Sjaak Onderdelinden = *Amsterdamer Beiträge zur älteren Germanistik* 48 (1997), 224–26.
- Melnikova, Elena A. See *Skrift ... i middelalderens Russland og Trondheim*.
- Meschke, Christian. *Tannes hög och andra fornminnen: Vägvisare till arkeologiska miljöer i Stenåsa och Hulterstads socknar på Öland*. Kalmar: Kalmar läns museum, 1997. 120 pp. [93–100: runic inscriptions.]
- Molander, Eva. "Röster i runrött." *Tidevarv, Riksantikvarieämbetets nyhetsmagasin* 1997.5, 19–22. [About Runverket's work.]
- Musset, Lucien. *Nordica et Normannica: Recueil d'études sur la Scandinavie ancienne et médiévale, les expéditions des Vikings et la fondation de la Normandie*. Preface Michel Fleury; preface François-Xavier Dillmann. *Studia nordica* 1. Paris: Société des études nordiques, 1997. xix+495 pp. [Reprints: 101–05: "Problèmes de runologie" (*Études germaniques* 12 (1957), 250–53); 107–15: "Études runologiques sur l'âge des Vikings" (*Études germaniques* 14 (1959), 236–42); 117–20: "Un domaine peu connu: du nouveau sur la latinité runique" (*Revue du Moyen Âge latin* 3 (1947), 369–72); 121–26:

- “Du nouveau sur la latinité runique. II” (*Revue du Moyen Âge latin* 37 (1981), 221–27); 127–33: “Saint Michel au Danemark” (in *Mil-lénaire monastique du Mont Saint-Michel*, vol. 3: *Culte de saint Michel et pèlerinages au Mont*, 505–10 (Paris: Lethielleux, 1971).]
- Myhrman, Hans. See Åhlén, Marit, et al.
- Nedoma, Robert. “Neues zu älteren Runeninschriften.” Review of *Ru-nische Schriftkultur in kontinental-skandinavischer und -angelsäch-sischer Wechselbeziehung*, ed. Klaus Düwel (1994). *Die Sprache: Zeitschrift für Sprachwissenschaft* 37.1 (1995; publ. 1997), 105–15.
- Nielsen, Hans Frede. “Runologiske forbindelser mellem Frisland og Skandinavien.” In *Beretning fra sekstende tværfaglige vikingesympo-sium*, 7–24.
- Nielsen, Michael Lerche. “Omkring Harby-stenens personnavne, tolk-ning og datering.” In *Blandade runstudier*, vol. 2, 59–82.
- Nielsen, Michael Lerche. “På sporet af Borups vikinger—Tanker om-kring en by og dens runesten.” *Kulturhistorisk Museum Randers, År-bog* 2 (1996; publ. 1997), 22–35. [Borup runestone, found in 1995.]
- Nielsen, Michael Lerche. “Runologien mellem sprogvidenskaben og arkæologien—med et sideblik på de forskellige tolkninger af Gla-vendrupindskriften.” In *Beretning fra sekstende tværfaglige vikingesymposium*, 37–51.
- Nielsen, Michael Lerche. “To utolkede danske runefølger og navne-elementet -gIsl.” *Studia anthroponymica Scandinavica* 15 (1997), 49–57. [Øster Larsker 3, DR 120 Spentrup 2.]
- Nielsen, Michael Lerche. “Vikingetidens personnavne i Danmark be-lyst gennem runeindskrifternes personnavne og stednavne på -torp sammensat med personnavneforled.” Ph.D. dissertation, Institut for Navneforskning, Københavns Universitet, 1997.
- Norberg, Mikael Åkerlund. “Gunnunn och Torgöt—ett vikingatida för-älrdrapar i Medelpad.” *Studia anthroponymica Scandinavica* 15 (1997), 59–72.
- Norde, Muriel. *The History of the Genitive in Swedish: A Case Study in Degrammaticalization*. Amsterdam: Faculteit der Letteren, Universi-teit van Amsterdam, 1997. 268 pp. [Doctoral dissertation; passim, see sections on Runic Swedish.]

- Odenstedt, Bengt. "The Skramle Inscription—An Important Find, With Some Notes on the Older Runic Inscriptions." In *From Runes to Romance: A Festschrift for Gunnar Persson on his Sixtieth Birthday*, eds. Mats Rydén et al., 165–80. Acta Universitatis Umensis: Umeå Studies in the Humanities 140. Umeå: Umeå University; dist. Uppsala: Swedish Science Press, 1997.
- Olsson, Rune. "Sparlösastenen gåtfullt dokument från forntiden." *Götiska Minnen: Medlemsskrift för ordenssällskapet Götiska förbundet* 1997.3 (no. 128), 17–19.
- Olsson, Rune. "Två tusenåriga runor används som symboler än i dag." *Götiska Minnen: Medlemsskrift för ordenssällskapet Götiska förbundet* 1997.2 (no. 127), 5–7.
- Orrling, Carin. *Vikingar*. Stockholm: Svenska Institutet; Statens Historiska Museum, 1997. 62 pp. [58–61: "Språk och skrift"; also English translation (*Vikings*) and Japanese translation (*Vaiking*) in 1997, German translation (*Wikinger*) in 1998.]
- Orsenmark, Stina. "Matematisk eller kulturhistorisk analys?" *Fornvännen* 92 (1997; publ. 1998), 193–94. [With reference to *Runstenar och utlandsfärder*, by Mats G. Larsson (1990).]
- Page, R. I. "Les études runiques scandinaves aujourd'hui." *Études germaniques* 52 (1997), 511–25.
- Page, R. I. "Gandersheim (Kästchen von), §2. Runenkundliches." In *Reallexikon der Germanischen Altertumskunde*, founded by Johannes Hoops, 2nd ed., eds. Heinrich Beck et al., vol. 10.5/6, 422–26. Berlin: de Gruyter, 1997.
- Page, Raymond I. "Runic writing, Roman script and the scriptorium." In *Runor och ABC*, 119–40.
- Page, R. I. See Barnes, Michael P., et al.
- Palm, Rune. "Runkunskap under medeltid—en analysmodell och några resultat." In *Till Barbro: Texter och tolkningar tillägnade Barbro Söderberg den 23 september 1997*, eds. Roger Andersson and Patrik Åström, 87–105. Meddelanden från Institutionen för nordiska språk vid Stockholms universitet (MINS) 45. Stockholm: Institutionen för nordiska språk, Stockholms universitet, 1997.
- Pamp, Bengt. Presentation of *Sandstone Runestones*, by Stefan E.

- Hagenfeldt and Rune Palm (1996). *Arkiv för nordisk filologi* 112 (1997), 208.
- Pàroli, Teresa. "The Carrand Panel of the Auzon Casket: Stories and History." In *Germanic Studies in Honor of Anatoly Liberman*, 277–304.
- Pedersen, Jens-Aage. "Runeindskrifter fra Søborg." *Gilleleje Museums Årbog* 34 (1997), 74–81.
- Peterson, Lena. "Järvsöstenens **uitkup:stapum**: Ett dunkelt—men avslöjande—runbelägg." In *Ortnamn i språk och samhälle: Hyllningskrift till Lars Hellberg*, ed. Svante Strandberg, 213–23. Acta Universitatis Upsaliensis, Nomina Germanica: Arkiv för germansk namnforskning 22. Uppsala: Uppsala universitet, 1997. [Hs 6, Hälsingland.]
- Peterson, Lena. "På vägen mot en runsvensk grammatik." *Kungl. Humanistiska Vetenskaps-Samfundet i Uppsala, Årsbok 1996* (publ. 1997), 23–38.
- Peterson, Lena. "Tolkaren och texten, texten och tolkaren." In *Runor och ABC*, 141–48.
- Piltz, Elisabeth. *Det levande Bysans*. Stockholm: Natur och Kultur, 1997. 226 pp. [132–37: runestone crosses and Byzantium.]
- Polomé, Edgar C. Review of *Frisian Runes and Neighbouring Traditions*, eds. Tineke Looijenga and Arend Quak (1996). *The Journal of Indo-European Studies* 25 (1997), 515–16.
- Polomé, Edgar C. Review of *Schwedische Runendichtung der Wikingerzeit*, by Frank Hübler (1996). *The Journal of Indo-European Studies* 25 (1997), 533–34.
- Quak, Arend. "Eine neue Runeninschrift—neue Probleme." *Studia anthroponymica Scandinavica* 15 (1997), 39–48.
- Quak, Arend. Review of *The Language of the Oldest Runic Inscriptions*, by È. A. Makaev (1996). *Namn och Bygd* 85 (1997), 168–70.
- Quak, Arend. Review of *Die Stellung des Altsächsischen*, by Steffen Krogh (1996). In "*Der muoz mir suezzer worte jehen*": *Liber amicorum für Norbert Voorwinden*, eds. Ludo Jonger and Sjaak Onderdelinden = *Amsterdamer Beiträge zur älteren Germanistik* 48 (1997), 241–44.

- Quak, Arend. Review of *Von Ågedal bis Malt*, by Thomas Birkman (1995). *Zeitschrift für deutsches Altertum und deutsche Literatur* 126 (1997), 213–17.
- Raneke, Jan. “Forntidsdjur och landssymbol—något om djurbilder och heraldiska vapen.” *Ale: Historisk tidskrift för Skåne, Halland och Blekinge* 1997.4, 1–5. [Animal representations on runestones.]
- Rix, Helmut. “Germanische Runen und venetische Phonetik.” In *Vergleichende germanische Philologie und Skandinavistik: Festschrift für Otmar Werner*, eds. Thomas Birkmann et al., 231–48. Tübingen: Niemeyer, 1997.
- Rundquist, Bengt. “Upptäck Järvafältets runristningar genom en runstensvandring på Järvafältet.” In *Järvabygd*, ed. Ulla Jansson, 32–46. Stockholm: Norra Järva Hembygdsförening, 1997.
- Runor och ABC: Elva föreläsningar från ett symposium i Stockholm våren 1995*. Ed. Staffan Nyström. Sällskapet Runica et Mediævalia, Opuscula 4. Stockholm: Sällskapet Runica et Mediævalia; Riksantikvarieämbetet; Stockholms Medeltidsmuseum, 1997. 192 pp. [See Barnes, “Native and foreign ...”; Düwel, “Magische Runenzeichen ...”; Hagland and Lorentzen; Hines, “Functions of literacy ...”; Johnston; Löfvendahl; Page, “Runic writing ...”; Peterson, “Tolkaren ...”; Snædal; Widmark; Williams, “The Romans ...”.]
- Salberger, Evert. “Dedikationen på Karlevi-stenen: Mansnamn och versform.” *Sydsvenska ortnamnsällskapets årsskrift* 1997, 89–115.
- Salberger, Evert. “Runsv. uti × krikum: En uttryckstyp vid namn på länder.” *Ortnamnsällskapets i Uppsala årsskrift* 1997, 51–68.
- Salberger, Evert. “Subjekten i Dalum-stenens relativsats.” *Västgötalitteratur* 1997, 7–22.
- Samplonius, Kees. Review of *The Language of the Oldest Runic Inscriptions*, by È. A. Makaev (1996). In “*Der muoz mir sūezer worte jehen*”: *Liber amicorum für Norbert Voorwinden*, eds. Ludo Jongen and Sjaak Onderdelinden = *Amsterdamer Beiträge zur älteren Germanistik* 48 (1997), 251–53.
- Samplonius, Kees. Review of *Nordwestgermanisch*, eds. Edith Marold and Christiane Zimmermann (1995). In *Die Spätmittelalterliche Rezeption niederländischer Literatur im deutschen Sprachgebiet*,

- eds. Rita Schlusemann and Paul Wackers = *Amsterdamer Beiträge zur älteren Germanistik* 47 (1997), 252–55.
- Sawyer, Birgit. “Viking Age Rune-Stones as a Source for Legal History.” In *Nordiske middelalderlover: Tekst og kontekst: Rapport fra seminar ved Senter for middelalderstudier 29.–30. nov. 1996*, eds. Audun Dybdahl and Jørn Sandnes, 39–57. Senter for middelalderstudier, Skrifter 5. Trondheim: Tapir, 1997.
- Sawyer, Birgit. Review of *Jämtlands kristnande*, ed. Stefan Brink (1996). *Namn och Bygd* 85 (1997), 163–65.
- Seim, Karin Fjellhammer. “Om garpegenitiven som i stedet var et kjønnsorgan, og andre ‘utuktige’ leksemer i norske runeinnskrifter.” In *Språket er målet: Festskrift til Egil Pettersen på 75-årsdagen 4. mars 1997*, eds. Jarle Bondevik et al., 178–87. Bergen: Alma Mater, 1997.
- Sigurd, Bengt, and Johan Dahl. “Rune: A computer program for interpretation of rune stones.” In *Working Papers* (Lund University, Department of Linguistics, General Linguistics, Phonetics), ed. Jan-Olof Svantesson, vol. 46, 217–31. Lund: Department of Linguistics and Phonetics, Lund University, 1997.
- Skrift ... i middelalderens Russland og Trondheim: Museene i Novgorod og Staraja Ladoga, Ermitazjen og Vitenskapsmuseet viser skriftlig kommunikasjon i tiden 800–1500*. Trondheim: Vitenskapsmuseet, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, 1997. 54 pp. [31–33: “Runer i Russland”, by Jelena A. Melnikova; 34–35: “Runene frå Trondheim”, by Jan Ragnar Hagland; 37–39: catalogue, Staraja Ladoga and Novgorod (runic inscriptions); 51–54 catalogue, Trondheim runic inscriptions.]
- Snædal, Thorgunn. “Björketorpsstenens runinskrift.” In *Runor och ABC*, 149–64.
- Stoklund, Marie. “Arbejdet ved Runologisk Laboratorium, København.” *Nytt om runer* 11 (1996; publ. 1997), 4–12.
- Stoklund, Marie. “Futharken som nøgle til lønrunesystem på Schleswigbenestykke 5.” In *Blandade runstudier*, vol. 2, 111–13.
- Stoklund, Marie. “Garbølle.” In *Reallexikon der Germanischen Altertumskunde*, founded by Johannes Hoops, 2nd ed., eds. Heinrich Beck

- et al., vol. 10.5/6, 434–35. Berlin: de Gruyter, 1997.
- Stoklund, Marie. “Runefundene fra yngre jernalder–tidlig vikingetid og den danske runetradition før Jelling. Eller: Myten om svenskevældet.” In *Beretning fra sekstende tværfaglige vikingesymposium*, 25–36.
- Stoklund, Marie. “Runer 1996”; “Runes 1996”. *Arkæologiske udgravninger i Danmark 1996* (1997), 272–79, 280–84.
- Stoklund, Marie. “Runes.” In *Margrete I, Regent of the North*, 148–53.
- Stoklund, Marie. “Runestenen i Bjerring kirke.” *Nationalmuseets Arbejdsmark* 1997, 56–64.
- Stroh-Wollin, Ulla. “Vad betyder regional-kronologisk variation? Fallet *vas/vaR, es/eR*.” In *Blandade runstudier*, vol. 2, 115–33.
- Sundberg, Stig. *Vikingarnas värld*. Ekenäs, 1997. 279 pp. [98–113: “Språk och skrift”.]
- Sundqvist, Olof. “Runology and history of religions: Some critical implications of the debate on the Stentofte inscription.” In *Blandade runstudier*, vol. 2, 135–74.
- Söderberg, Barbro. Presentation of *The Language of the Oldest Runic Inscriptions*, by È. A. Makaev (1996). *Arkiv för nordisk filologi* 112 (1997), 188–89.
- Söderberg, Barbro. Presentation of *Schwedische Runendichtung der Wikingerzeit*, by Frank Hübler (1996). *Arkiv för nordisk filologi* 112 (1997), 208–09.
- Sørensen, John Kousgård. Review of *The Language of the Oldest Runic Inscriptions*, by È. A. Makaev (1996). *Studia anthroponymica Scandinavica* 15 (1997), 162–63.
- Tjäder, Börje. Review of *Nordwestgermanisch*, eds. Edith Marold and Christiane Zimmermann (1995). *Namn och Bygd* 85 (1997), 177–81.
- Tuovinen, Tapani. See Åhlén, Marit, et al.
- Turlock, Elmer. See Malmberg, Bo, et al.
- Wall, Håkan. See Malmberg, Bo, et al.
- Weiler, Eva. “Byteshandel och fjärrkontakter under förhistorisk tid.” In *Bygden vid ridvägarna—Årtusenden kring Åsunden-Fässingen*, 23–35. Ulricehamn, 1997. = *Från Borås och de sju häraderna 45* (1997), 23–35. [31–34: runestones.]

- Widmark, Gun. "Tolkningen som social konstruktion. Rökstenens inskrift." In *Runor och ABC*, 165–75.
- Widmark, Gun. See Lönnqvist, Olov, and Gun Widmark.
- Wiktorsson, Per-Axel. "Sägner och myter om runstenar i Närke." *Lokalhistorisk läsning för Örebro län* (Lokalhistoriska sällskapet i Örebro län) 4 (1997), 7–32.
- Williams, Henrik. "Kristendom möter hedendom på svenska runstenar." In *Den nordiska mosaiken: Språk- och kulturmöten i gammal tid och i våra dagar: Humanistdagarna vid Uppsala universitet 1997*, ed. Rut Boström Andersson, 349–58. Uppsala: Uppsala universitet; dist. Studentbokhandeln, 1997.
- Williams, Henrik. "The Romans and the Runes—Uses of Writing in Germania." In *Runor och ABC*, 177–92.
- Williams, Henrik. Review of *The Germanic 'Auslautgesetze'*, by Dirk Boutkan (1995). *Namn och Bygd* 85 (1997), 149–50.
- Williams, Henrik. Review of *Runor, magi, ideologi*, by Björn Andersson (1997). *Namn och Bygd* 85 (1997), 139–41.
- Williams, Henrik. Review of "Svenskt runnamnsregister", by Jan Owe (1996). *Studia anthroponymica Scandinavica* 15 (1997), 171–73.
- Wulf, Fred. "'Hann drunknaði...' in wikingertzeitlichen Runeninschriften." In *Blandade runstudier*, vol. 2, 175–83.
- Wulf, Fred. "Der Name des zweiten Sohnes in der Fjuckby-Inschrift." In *Blandade runstudier*, vol. 2, 185–99.
- Åhlén, Marit. *Runristaren Öpir: En monografi*. Runrön 12. Uppsala: Institutionen för nordiska språk, Uppsala universitet, 1997. 249 pp. [Doctoral dissertation, Uppsala universitet, 1997.]
- Åhlén, Marit, Tapani Tuovinen, and Hans Myhrman. "Runstensfragmentet från Hitis—ett arkeologiskt nyfynd." *Skärgård* (Skärgårdsinstitutet, Åbo Akademi) 20.4 (1997), 52–53.
- Åhlén, Marit. See Albrektson, Eva.
- Åkerlund Norberg, Mikael. See Norberg, Mikael Åkerlund.

Jan Axelson, Institutionen för nordiska språk,
Uppsala universitet, Box 513, S-751 20 Uppsala
James E. Knirk, Runearkivet, Universitetet i Oslo

Supplements to the Runic Bibliographies for 1990 to 1996

1991:

- Filipowiak, Władysław. *Wolin—Jomsborg: En Vikingetids-Handelsby i Polen*. Roskilde: Roskilde Museum, 1991. [29: Fragmentary Viking Age rune-stick found in Wolin c. 1980.]
- Källman, Rolf, and Ann-Sofie Nygren. *Järfälla kulturhistoriska miljöer*. Stockholm: Stockholms läns museum; Jakobsberg: Järfälla kommun, 1991. [26–28: runestones and roads/seaways.]

1992:

- Strandh, Lars. “Forsaringen: Dörning eller kultring.” *Julhälsning till Forsa och Högs församlingar* (Forsa och Högs församlingar, Svenska kyrkan) 1992, 10–15.

1994:

- Linsell, Tony. *Anglo-Saxon Mythology, Migration, and Magic*. Illustr. Brian Partridge. Pinner, Middelsex: Anglo-Saxon Books, 1994. 165 pp. [Includes Old English “Rune Poem”; mainly *esoterica*.]
- Simek, Rudolf. “Runen, -stein, -schrift.” In *Lexikon des Mittelalters*, vol. 7.5, 1098–101. München: LexMA, 1994.
- Wetzell, Claus-Dieter. “Runengedicht.” In *Lexikon des Mittelalters*, vol. 7.5, 1101–02. München: LexMA, 1994.

1995:

- Balogné Bérces, Katalin. “Old English runes and their linguistic peculiarities.” *The Odd Yearbook* (Department of English Linguistics, Eötvös Loránd University, Budapest) 1995, 81–90.
- Englund, Karl-Bertil. “Östersund—ett klassiskt projekt [2].” *Gamla Östersund, Årsskrift* 58 (1995), 7–27. [23–26: Frösö runestone.]
- Fornitz, Michael. See Jensen, Jørgen Steen.
- Jensen, Jørgen Steen, ed. *Tusindtallets Danske Mønter fra Den kongelige Mønt- og Medaillesamling / Danish coins from the 11th century*

in *The Royal Collection of Coins and Medals*. København: Nationalmuseet; dist. Munksgaard, 1995. 171 pp. [82–83: “Runemønterne fra Lund/Runic Coins from Lund”, by Jørgen Steen Jensen; 84–85: “Runemønterne fra Roskilde/Runic Coins from Roskilde”, by Michael Fornitz.]

- Latvakangas, Arto. *Riksgrundarna: Varjagproblemet i Sverige från runinskrifter till enhetlig historisk tolkning*. Turun Yliopiston Julkaisuja/Annales Universitatis Turkuensis, ser. B, 211. Turku: Turun Yliopisto, 1995. ii+531 pp. [47–52: runic inscriptions (and legal texts).]
- Vikingen*. By Bertil Almgren et al. Stockholm: Wahlström & Widstrand, 1995; ©1975. [148–51: runes; Norwegian translation (Oslo: Wennergren-Cappelen, 1991), Japanese translation, *Zusetu* (1990).]
- The Viking*. By Bertil Almgren et al. Rev. ed. New York: Barnes & Noble, 1995; ©1971. [148–51: runes.]

1996:

- Bågenholm, Gösta. *Etnicitet som problem i Arkeologisk Forskning*. GOTARC, Serie C, Arkeologiske Skrifter 11. Göteborg: Institutionen för arkeologi, Göteborgs universitet, 1996. 96 pp. [58–62: “Runor i Vörå socken, Vasa län (Vaasan lääni)”, 62–63: “Tuukkala-spännet”.]
- Harris, Joseph. “Romancing the Rune: Aspects of Literacy in Early Scandinavian Orality.” *Atti della Accademia Peloritana dei Pericolanti, Classe di lettere, filosofia e belle arti* 70 (1996), 113–40. [Concerning i.a. skaldic poetry inscribed with runes.]
- Jacobsson, Hans. “Runstenen på Frösön: Några påpekanden rörande tolkningen av inskriften.” *Gamla Östersund, Årsskrift* 59 (1996), 11–12.
- Paul, Jim, trans./annot. *The Rune Poem: Wisdom's Fulfillment, Prophecy's Reach*. San Francisco: Chronicle Books, 1996. 96 pp. [Mainly *esoterica*.]
- Schulze, Petra. “Runeninschriften in norwegischen Kirchen.” Master's thesis, Friedrich-Alexander-Universität, Erlangen-Nürnberg, 1996. 163 pp.

Jan Axelson, Uppsala; James E. Knirk, Oslo

B

Returadresse/Return address: Nytt om runer, c/o Runearkivet
IAKN, Oldsaksamlingen
Universitetet i Oslo
St. Olavs gt. 29
N-0166 OSLO, NORGE/NORWAY

